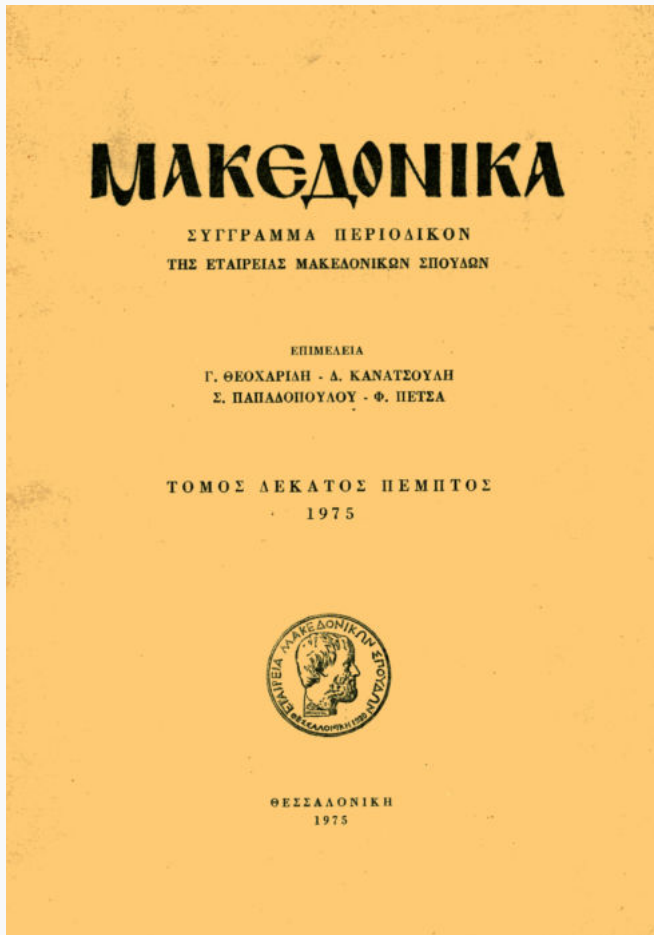

Μακεδονικά

Τόμ. 15, Αρ. 1 (1975)

Η κατάσταση της παιδείας το 1906 στην ύπαιθρο του Κάζα Θεσσαλονίκης: (Μια ανέκδοτη έκθεση του Δημητρίου Μ. Σάρρου)

Σ. Ι. Παπαδόπουλος

doi: [10.12681/makedonika.609](https://doi.org/10.12681/makedonika.609)

Copyright © 2014, Σ. Ι. Παπαδόπουλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παπαδόπουλος Σ. Ι. (1975). Η κατάσταση της παιδείας το 1906 στην ύπαιθρο του Κάζα Θεσσαλονίκης: (Μια ανέκδοτη έκθεση του Δημητρίου Μ. Σάρρου). *Μακεδονικά*, 15(1), 114–146. <https://doi.org/10.12681/makedonika.609>

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΤΟ 1906
ΣΤΗΝ ΥΠΑΙΘΡΟ ΤΟΥ ΚΑΖΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
(ΜΙΑ ΑΝΕΚΔΟΤΗ ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Μ. ΣΑΡΡΟΥ)

Α. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Τὸ θέμα τῆς παιδείας στὴν Μακεδονία πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωσή της μᾶς εἶχε ἀπασχολήσει καὶ κατὰ τὸ παρελθόν, ὅταν προσπαθήσαμε νὰ δώσουμε μιὰ συνοπτικὴ ἀλλὰ σαφὴ καὶ κατατοπιστικὴ εἰκόνα τῆς ἐκπαιδευτικῆς καὶ κοινωνικῆς δραστηριότητος τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς περιοχῆς αὐτῆς κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα τῆς τουρκοκρατίας καὶ ἰδιαίτερα κατὰ τὴ χρονικὴ περίοδο μεταξὺ τοῦ τέλους τοῦ Κριμαϊκοῦ καὶ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων (1856-1912)¹. Στὸ τέλος τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ βιβλίου μας ἐκείνου εἶχαμε ἐκφράσει τὴν εὐχὴ νεώτεροι ἐρευνητὲς νὰ μελετήσουν τὸ ἴδιο θέμα κατὰ μικρότερες περιοχὰς σὲ ὅλες τὶς λεπτομέρειες καὶ εἶχαμε διατυπώσει τὴν ἄποψη ὅτι: «Ἄν ἡ ἐργασία μας κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον μερικῶν πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτῆ, τότε θὰ μπορέσουμε νὰ ποῦμε ὅτι πέτυχε τὸ σκοπὸ της καὶ νὰ εἴμαστε ἀπόλυτα ἱκανοποιημένοι»².

Μολονότι δὲν πέρασαν καὶ πολλὰ χρόνια ἀπὸ τότε, ἔχει διαπιστωθῆ κάποιο ἐνδιαφέρον τῶν μελετητῶν τῆς τοπικῆς μας ἱστορίας πρὸς τὴν παραπάνω κατεύθυνση καὶ αὐτὸ μᾶς ἱκανοποιεῖ πρὸς τὸ παρὸν ἀρκετά. Ἀλλὰ καὶ ἐμεῖς δὲν πάψαμε κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ νὰ συγκεντρώνουμε ὕλικὸ (κυρίως ἀνέκδοτα ἔγγραφα) σχετικὸ μὲ τὸ ἴδιο θέμα. Βέβαια—πρέπει νὰ τὸ τινύσουμε—τὸ ὕλικὸ αὐτὸ δὲν μεταβάλλει οὐσιαστικὰ τὶς προηγούμενες διαπιστώσεις καὶ ἀπόψεις μας, ἀλλὰ ἀναμφισβήτητα μᾶς δίνει μερικὰς ἐνδιαφέρουσες λεπτομέρειες, ποὺ νομίζουμε χρήσιμο νὰ τὶς φέρομε στὴ δημοσιότητα γιὰ χάρι τῆς ἱστορικῆς ἐρευνας γενικώτερα.

Γιὰ τὸν παραπάνω λόγῳ δημοσιεύουμε ἐδῶ μιὰ ἀνέκδοτη ἔκθεση τοῦ γνωστοῦ Ἡπειρώτη ἐκπαιδευτικοῦ, φιλολόγου, λαογράφου καὶ ἱστοριοδίφῃ Δημητρίου Μ. Σάρρου (1869-1938)³, ποὺ ὡς «Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς τῶν ἐν

1. Βλ. σχετικὰ Σ τ ε φ ἄ ν ο υ Ι. Π α π α δ ο π ο ὕ λ ο υ, Ἐκπαιδευτικὴ καὶ κοινωνικὴ δραστηριότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸν τελευταῖο αἰῶνα τῆς τουρκοκρατίας, ἔκδοσις Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Μακεδονικὴ Βιβλιοθήκη ἀριθμ. 31, Θεσσαλονίκη 1970.

2. Π α π α δ ο π ο ὕ λ ο υ, ἐ.ἀ., σ. 14.

3. Ὁ Δημήτριος Μ. Σάρρος γεννήθηκε στὴν Κάτω Βίτσα τῆς Ἡπείρου στὶς 14 Σεπτεμ-

Μακεδονία Ἑλληνικῶν Σχολείων» περιόδευσε τὸ 1906 τὴν ὑπαιθρο τοῦ καζῶ (ἐπαρχίας) Θεσσαλονίκης καὶ μᾶς ἔδωσε σὲ μιὰ ἐκτενῆ ἐκθέσῃ του λεπτομερῆ καὶ ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα τόσο γιὰ τὰ σχολεῖα ὅσο καὶ γιὰ τὴν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ γενικὰ κατάσταση τῶν κατοίκων τῶν διαφόρων χωριῶν τῆς περιοχῆς αὐτῆς. Δὲν πρόκειται βέβαια νὰ ἐπαναλάβουμε ἐδῶ ὅσα γράψαμε γιὰ τὸν καζῶ Θεσσαλονίκης στὸ βιβλίο μας, ὅπου μπορεῖ νὰ ἀνατρέξῃ ὁ ἐνδιαφερόμενος γιὰ γενικώτερη ἐνημέρωσιν¹. Θὰ περιοριστοῦμε μόνο στὴ δημοσίευσή τῆς ἐκθέσεως μὲ τὸν ἀπαραίτητο ὑπομνηματισμό, στὴ συγκέντρωσι τῶν στοιχείων ποῦ μᾶς δίνει αὐτὴ καὶ σὲ ὀρισμένες παρατηρήσεις καὶ διαπιστώσεις.

B. Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΣΑΡΡΟΥ

Ἡ ἐκθεση τοῦ Σάρρου, ποῦ δημοσιεύουμε ἐδῶ, ἀποτελεῖται ἀπὸ 44 σελίδες καὶ βρίσκεται στὸ Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, καθὼς καὶ (σὲ φωτοαντίγραφο) στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Ἰδρύματος Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου (I.M.X.A) στὴν Θεσσαλονίκη, στὸ φάκ. Στ' 44. Στὸ ἴδιο ἀρχεῖο ὑπάρχει ἐπίσης καὶ ἓνα ἀντίγραφο τῆς ἴδιας ἐκθέσεως, ποῦ

βρίοι τοῦ 1869. Παρακολούθησε τὰ μαθήματα τοῦ δημοτικοῦ σχολείου στὸ χωριὸ του, τοῦ ἑλληνικοῦ στὴν Ἄνω Βίτσα καὶ τοῦ γυμνασίου στὴν Ζωσιμαία Σχολὴ τῶν Ἰωαννίνων. Κατόπιν φοίτησε στὸ Φιλολογικὸ Τμῆμα τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ πέρασε μὲ ἐπιτυχία τὶς διδακτορικὰς του ἐξετάσεις τὸν Μάρτιο τοῦ 1897. Ὑπηρέτησε πολλὰ χρόνια ὡς ἐκπαιδευτικὸς: πρῶτα, ὡς τὸ 1902, τὸν Πειραιᾶ καὶ στὴν Κόπρο (Λευκωσία καὶ Λάρνακα): ἔπειτα ὡς γυμνασιάρχης καὶ διευθυντῆς τῶν ἐθνικῶν οἰκοτροφείων ἐπὶ τέσσερα χρόνια στὴν Ἀδριανούπολη καὶ ἓνα στίς Σέρρες· ἐπὶ μιὰ διετία (1904-1906) διετέλεσε πρῶτος γενικὸς ἐπιθεωρητῆς καὶ ὀργανωτῆς τῆς ἐλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως στὴν Μακεδονία καὶ Θράκη· ἐπὶ δεκατέσσερα ἔτη (1909-1923) δίδαξε στὰ ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῆ, Ἐθνικὸν Ἰωακείμειον Παρθενωγαγείου καὶ Ἐθνικὸν Λύκειον τοῦ Πέραν)· τέλος, ὑπηρέτησε ὡς γυμνασιάρχης τοῦ γυμνασίου Κερκύρας, τοῦ γυμνασίου Καλλιθέας Ἀθηνῶν καὶ ὡς ἐκπαιδευτικὸς σύμβουλος ἐπὶ ἐννέα χρόνια, ὡς τὸ 1935, ὅταν καὶ ἀποχώρησε ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία λόγῳ ὀρίου ἡλικίας. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐκπαιδευτικῆς του σταδιοδρομίας κατέλαβε καὶ πολλὰ ἄλλα συναφῆ ἀξιώματα· διετέλεσε μέλος τῆς Κεντρικῆς Πατριαρχικῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς, πρόεδρος τοῦ Φιλολογικοῦ Τμήματος τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως, σύμβουλος καὶ πρόεδρος τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ριζοσπαστικῆς Σχολῆς καὶ ἄλλα. Ἐγραψε ἀρκετὰ ἔργα λογοτεχνικά, ἱστορικὰ καὶ λαογραφικά, ἀλλὰ ἐγινε πιὸ πολλὸ γνωστός ἀπὸ τὶς μεταφράσεις του ἀρχαίων τραγωδιῶν τοῦ Σοφοκλῆ καὶ τοῦ Εὐριπίδη. Πέθανε στὴν Ἀθήνα στίς 3 Νοεμβρίου τοῦ 1938. Περισσότερες λεπτομέρειες γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Σάρρου βλ. στὸ Ἰωάννου Ν. Νικολαΐδου, Ἱστορικὴ μονογραφία περὶ τῆς ἐν Ἠπειρῷ χώρας Βεζιτζής, Ἰωάννινα 1939, σ. 116-122, καὶ Χρ. Ι. Σοῦλῆ, Δημήτριος Σάρρος, «Ἠπειρωτικὰ Χρονικά», τ. 13 (1938), σ. 191-196.

1. Βλ. Π α π α δ ο π ο ὑ λ ο υ, ἑ.ἀ., σ. 127-130, ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

παρουσιάζει μερικές μικρές διαφορές από το πρωτότυπο και τις οποίες σημειώνουμε κατά την έκδοση του κειμένου¹.

Το κείμενο της έκθεσως είναι χειρόγραφο², με γραφή καθαρή, αλλά όχι από το ίδιο χέρι. Εύκολα μπορεί να διακρίνη κανείς τρεις διαφορετικές γραφές. Στην πρώτη ανήκουν οι σελίδες 1-4, 12 (από τη μέση και κάτω) -21 και 31-40 (ως τη μέση) και στην τρίτη οι σελίδες 22-30 και 40 (από τη μέση και κάτω) -44, δηλαδή ως το τέλος. Το τελευταίο αυτό τμήμα είναι γραμμένο από τον ίδιο τον Σάρρο, όπως είχαμε την ευκαιρία να διαπιστώσουμε συγκρίνοντας τη γραφή του με ένα ιδιόγραφο γράμμα του Σάρρου που έθεσε ευγενικά στη διάθεσή μας ή βοηθός της έδρας μας δ. Ήλευθερία Νικολαΐδου.

Το κείμενο που ακολουθεί δημοσιεύεται όπως έχει, με την ορθογραφία δηλαδή και τη στίξη του. Είναι εξ άλλου ορθογραφημένο. Η επέμβαση μας περιορίζεται μονάχα στην τακτοποίηση μερικών κεφαλαίων γραμμάτων.

σ. 1 ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΤΩΝ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
Ἀριθμ. 20

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 10 Ἰουλίου 1906

ΚΑΖΑΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Περιοδεία τοῦ Γεν(ικοῦ) Ἐπιθεωρητοῦ τῶν Ἑλλ(ηρικῶν) Σχολείων ἀνά πάντα τὰ χωρία αὐτοῦ.

Τὰ χωρία τῆς ὑποδιοικήσεως (καζᾶ) Θεσσαλονίκης ἐκκλησιαστικῶς ὑπάγονται:

Α) ὑπὸ τὴν Μητροπόλιν Θεσσαλονίκης³

Β) ὑπὸ τὴν Ἐπισκοπὴν Καμπανίας

1. Τὸ ἀντίγραφο αὐτὸ, μαζί με ἄλλες παρόμοιες ἐκθέσεις, ὑπεβλήθη ἀπὸ τὸν Γενικὸ Πρόξενο τῆς Ἑλλάδος στὴν Θεσσαλονικὴ στὸ Ὑπουργεῖο τῶν Ἐξωτερικῶν μὲ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 430/14 Αὐγούστου 1906 ἔγγραφο του. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ (1904-1907) Γενικὸς Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος στὴν Θεσσαλονικὴ ἦταν ἕνας ἐξαιρετος διπλωμάτης, ὁ Λάμπρος Κορομηλάς, κατόπιν Ὑπουργὸς Ἐξωτερικῶν στὴν κυβέρνηση Ἐλευθερίου Βενιζέλου. Σύντομη, ἀλλὰ περιεκτικὴ σκιαγραφία τῆς λαμπρῆς ἐθνικῆς δράσεως τοῦ Κορομηλά στὴν Μακεδονία βλ. στὴ μελέτη τοῦ ἀείμνηστου Β. Α. ο ο ρ δ α. Τὸ Ἑλληνικὸν Γενικὸν Προξενεῖον Θεσσαλονίκης, 1903-1908, Θεσσαλονικὴ 1961, σ. 11-21.

2. Στὸ κείμενο ὑπάρχουν μερικὲς διαγραφές καὶ ἀλλαγές λέξεων, ποὺ ἀποσκοποῦν, τὶς περισσότερες φορές, σὲ φραστικὲς βελτιώσεις.

3. Κατὰ τὸ 1906 στὴ μητρόπολη Θεσσαλονίκης ὑπάγονταν πάντε ἐπισκοπές: α) Κίτρος μὲ ἔδρα τὴν Κατερίνη, β) Καμπανίας μὲ ἔδρα τὴν Κουλακιά, γ) Πολυανῆς μὲ ἔδρα τὴν Δοϊράνη, δ) Ἀρδαμερίου μὲ ἔδρα τὴν Γαλιτίστια, καὶ ε) Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγίου Ὄρους μὲ ἔδρα τὴν Ἄρναια.

- Γ) ὑπὸ τὴν Ἐπισκοπὴν Πολωνίης
 Δ) ὑπὸ τὴν Μητροπόλιν Βοδενῶν
 Ε) ὑπὸ τὴν Μητροπόλιν Κασσανδρείας¹

Α'. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Τῶν ὑπὸ τὴν Μητροπόλιν Θεσσαλονίκης ὑπαγομένων κοινοτήτων πρὸς ταῖς κομοπόλεις² Ἀσβεστοχωρίου, Ἐπανομῆς καὶ Μιάλτσας κεφαλοχώρια εἶναι καὶ ὁ Χορτιάτης, Καποντζίδα, Λαγνά, Ἀειβάτι, Λοιμύγλαβα, Γραδοβόρι καὶ Νεοχωροῦδα, πάντα δὲ τὰ λοιπὰ χωρία εἶναι κτήματα (τσιφλίκια) ὀθωμανῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον³, τούτων δὲ τὰ μὲν εἶναι ἐλληνόφωνα, τὰ δὲ ξενόφωνα⁴.

Ι. ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ· ΕΝ ΑΙΣ ΚΡΑΤΕΙ Η ΣΛΑΒΟΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ
 (Η ΣΤΗΝΘΕΣ ΒΟΥΓΑΡΙΚΗ ΚΑΛΟΥΜΕΝΗ) ΔΙΑΛΕΚΤΟΣ*

σ. 2

Ἄ σ β ε σ τ ο χ ῶ ρ ι ο ν ⁷

2 Ἰουνίου 1906

Κατὰ νεωτέραν στατιστικὴν⁸, γενομένην ὑπὸ τοῦ μοναρχοῦ, τὸ Ἀσβεστοχώριον ἔχει οἰκίας 736, στέφανα 852, ἄρρενας 2.216 (ὧν 1.018 ἀποδημοῦσι), θήλειαι δὲ 2.206, ἤτοι κατοίκους ἐν ὄλῳ 4.422 πάντας Ἑλλήνας. Γλῶσσα λαλομένη ἐν μὲν τῇ οἰκογενεῖᾳ ἢ σλαβομακεδονικῇ, ἐκτὸς δ' αὐτῆς καὶ ἡ ἑλλη-

1. Στὸ ἀντίγραφο τὸ τμήμα τοῦ κειμένου «Περιοδεῖα...Κασσανδρείας» ἔχει ὡς ἐξῆς: *Συνοπτικὴ ἐκθεσις τῆς καταστάσεως τῶν χριστιανικῶν χωριῶν καὶ κομοπόλεων τῆς ἐποδιοικήσεως (καζᾶ) Θεσσαλονίκης κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1905-1906 ὑπὸ τοῦ ἐπιθεωρησάντος Δ. Σάγγρον, Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν Ἑλλήν. Σχολείων.*

Ἐ Κιζῆς Θεσσαλονίκης ἐκκλησιαστικῶς κατανέμεται κατὰ τὸ πλεῖστον μεταξὺ τῆς ὁμιόμοιου Μητροπόλεως καὶ τῆς Ἐπισκοπῆς Καμπανίας, ὀλίγη δὲ χωρία ὑπάρχοντα ὑπὸ τὴν Μητροπόλιν Βοδενῶν, τὴν Ἐπισκοπὴν Πολωνίης καὶ τὴν Μητροπόλιν Κασσανδρείας.

2. Στὸ ἀντ. πλὴν τῶν κομοπόλεων.

3. Ἡ φράση στὸ ἀντ. εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀθωμανῶν.

4. Ἀκολουθοῦν στὸ ἀντ. οἱ λέξεις ἢ δὴλωσσα.

5. Στὸ ἀντ. ἀκολουθεῖ ἡ φράση τῆς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης.

6. Στὸ ἀντ. γλῶσσα.

7. Προστίθενται στὸ ἀντ. μέσα σὲ παρένθεση οἱ λέξεις *τοῦρκ. Kireckoi*.

8. Πρόκειται γιὰ τὴ γνωστὴ ἀπογραφή τῶν πληθυσμῶν τῶν ἐυρωπαϊκῶν ἐπαρχιῶν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ποῦ ἐγίνε στα 1904-1905 ἀπὸ τὸν Χουσεῖν Χιλιμή πασά, ὁ ὁποῖος εἶχε τοποθετηθῆ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1902 γενικὸς ἐπιθεωρητῆς τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν μὲ ἔδρα τὴν Θεσσαλονικὴ. Ἡ ἀπογραφή αὕτη, ποῦ διατάχθηκε μὲ αὐτοκρατορικὸ φερμάνι τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1904, ἐγίνε μὲ πνεῦμα δυσμενὲς γιὰ τοὺς Ἑλλήνες, γιὰτι προέβλεπε καὶ τὴ δημιουργία μιᾶς νέας χωριστῆς ἐθνότητος, τῶν «Βλάχ», στὴν ὁποία ἐκβιάζονταν ἀπὸ τοὺς Τούρκους ὑπαλλήλους τῆς ἀπογραφῆς νὰ καταγραφοῦν οἱ βλαχόφωνοι Ἑλλήνες (βλ. πρόχειρα στοῦ Σ τ ε ρ γ ι ο υ Γ υ α λ ι σ τ ρ α, Ὁ Ἑλλητισμὸς καὶ οἱ βαλκανικοὶ γείτονές του κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, Ἀθῆναι 1945, σ. 46-54, ὅπου καὶ ἄλλη βιβλιογραφία).

νική, ἣν ἄριστα γινώσκουσι καὶ φιλοτιμοῦνται νὰ μεταχειρίζονται πάντες οἱ νεώτεροι.

Μαθητὰ ἐγγραφέντες ἐν ὄλῳ 764, διδάσκαλοι ἐν ὄλῳ 10.

Περὶ τῆς ἀξιολογωτάτης ταύτης κομοπόλεως, ἣς τὸ φρόνημα¹ παραμένει ἀκαμίον, ἢ δὲ ἐπιχωριάζουσα σλανομακεδονικῆ γλώσσα ὑσμήμερα περιορίζεται ὑπὸ τῆς διὰ τῶν σχολείων καὶ τῶν νέων διαδιδραμένης ἐλληνικῆς, ἐκτενῶς ἐγράψαμεν κατὰ τὸ παρελθὸν σχολικὸν ἔτος ἐπισκεφθέντες αὐτήν, κατὰ δὲ τὸν Νοέμβριον διεληθὸν² ἐκείθεν καὶ ὁ ἐπιθεωρητῆς κ. Παπαζαχαρίου ἐπέβαλε βραχειὰν ἔκθεσιν. Συμπληρωματικῶς ἡμεῖς νῦν σημειοῦμεν³ ὅτι κατὰ τὴν ἐκεῖσε
 σ. 3 τελευταίαν μετάβασιν μας⁴ ἐκαλέσαμεν εἰς συνεδρίαν τοὺς προκοίτους πρὸς ἐξομάλινσιν διαφορῶν τιῶν καὶ καταβολῆς ὑπ' αὐτῶν τοῦ ἀπαιτούμενου χροήματος πρὸς ἕδρασιν ἐνοριακοῦ νηπιαγωγείου, ἀναγκαιοτάτου τῆ [φιλοτίμῳ καὶ μεγάλῳ, ἀλλὰ καὶ σλανοφονοῦσῃ κοινότητι]⁵. Πληροφροθῆντες δ' ὅτι ἡ ἀπὸ ἐτῶν λειτουργοῦσα «Φιλότητος Ἀδελφότης» ἔχει περιοσίαν 2.000 λιρῶν περίπου, δεδανεισμένην εἰς ἐντοπίους⁶, ἐπέσαμεν τὰ ἐν ἐνεργείᾳ μέλη αὐτῆς ἵνα ἀναλάβωσι τὴν ἕδρασιν τοῦ νηπιαγωγείου καὶ πρὸς τοῦτο συνέταξαν πρακτικὸν δι' οὗ ὄρισαν 250-300 λίρας καταβληθησομένης ὑπ' αὐτῶν ὡς διαχειριστῶν τῆς περιοσίας τῆς ἀδελφότητος. Ἐν τῷ ἐνοριακῷ νηπιαγωγείῳ τούτῳ⁷ θὰ φοιτῶσιν ὑπὲρ τὰ 100 νήπια, τὸ μὲν δυσκολευόμενα⁸ ἐκ κοκοκωρίᾳ μάλιστα νὰ ἐρχῶνται εἰς τὸ κεντρικὸν διδακτήριον τῶν θηλέων, ἐν ᾧ⁹ λειτουργεῖ τὸ ὑπάρχον νηπιαγωγεῖον, τὸ δὲ καὶ μὴ εὐρίσκοντα χῶρον ἐν αὐτῷ νὰ σταθῶσιν.

Ἡ ἐν τοῖς σχολείοις τῆς κοινότητος¹⁰ γενομένη κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐργασία ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ πεπειραμένου καὶ δραστηρίου διδασκαλιστοῦ¹¹ Δ. Νάκου¹² καὶ τῆς φιλοτίμου Ἀρσακειάδος Ἑλλῆς Κυβερνήτου καὶ τὴν συνεργασίαν τοῦ λοιποῦ ἐκλεκτοῦ προσοπικοῦ ὑπῆρξε λίαν γόνιμος, ἐγκαίρως ἐκλιποῦσης καὶ τῆς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ σχολικοῦ ἔτους ἀναφύσεως μικρᾶς διαφωνίας μεταξὺ διδασκάλων καὶ ἐφόρων.

Ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν τοῦ νηπιαγωγείου παρετηρήθη κατὰ

1. Στὸ ἀντ. τὸ ἐλληνικὸν φρόνημα.

2. Στὸ ἀντ. ἀκολουθεῖ ἡ λ. τότε.

3. Ἐντὶ γὰρ ἡμεῖς νῦν σημειοῦμεν στὸ ἀντ. σημειοῦμεθα.

4. Στὸ ἀντ. ἡμῶν.

5. Ἡ φράση σὲ [ ] εἶναι διαγραμμένη στὸ κείμενο. Στὸ ἀντ. παραλείπεται ὅλη ἡ φράση ἀπὸ τὸ ἀναγκαιοτάτου καὶ ἐξῆς.

6. Ἐντὶ εἰς ἐντοπίους στὸ ἀντ. ἐκεῖ.

7. Στὸ ἀντ. ἐν τῷ ἐνοριακῷ τούτῳ νηπιαγωγείῳ.

8. Ἀδυνατοῦντα στὸ ἀντ.

9. Ἐντὶ ἐν ᾧ στὸ ἀντ. ἐνθα.

10. Στὸ ἀντ. Ἀσβεστοχωρίου.

11. Ἡ λέξις παραλείπεται στὸ ἀντ.

12. Στὸ ἀντ. ἀκολουθεῖ ἡ προσθήκη ἀποφοίτου τοῦ παλαιοῦ διδασκαλείου Θύβριος.

τὸ ἔτος τοῦτο ἐλάττωσις ἀποδομένη¹ εἰς τὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ διδασκῆριου σ. 4
τῶν νηπίων. Ὅπως, ἐνῶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εἶχονεν νήπια 370, ἐφέτος πε-
ριορίσθησαν εἰς 327² (158 ἄρρενα + 169 θήλεια).

Ἐν τῷ τετρατάκτῳ παρεναγωγείῳ ἐνεγράφησαν 206 κοράσια (πέρονσι
205), ἐν δὲ τῇ ἑξατάκτῳ ἀστικῇ σχολῇ ἐνεγράφησαν³ 231 μαθηταὶ (πέρονσι
215), ὧν 8 κοράσια.

Ἡ κοινότης ἔχει προσόδους ἀνερχομένας εἰς 300 περίπου λίρας ὧν μόνις
τὸ ἥμισυ χρησιμοποιεῖται ὑπὲρ τῶν σχολείων, τοῦ ἑτέρου ἡμίσεως δαπανωμέ-
νον πρὸς ἀνέγερσιν κοινοτικῶν κτημάτων προσοδοφόρων⁴, οἷον ξενοδοχείου,
κλιβάνου, φαρμακείου⁵ καὶ ὑδροαγωγείου. Τὸ ταμεῖον τῆς ἐκκλησίας (μετὰ τοῦ
κρηστοκείου) εἶναι δυσεξέλεγκτον, μηδὲν σχεδὸν συνεισφέρον ὑπὲρ τῶν scho-
λείων. Ἀνάγκη ἢ Ἱερὰ Μητρόπολις νὰ ἐξετάσῃ προσεκτικότερον τοὺς κοινο-
τικοὺς λογαριασμούς, καθ' ὅσον εἶναι δυνατόν, ὡς ὁμολογοῦσι καὶ αὐτοὶ οἱ Ἀ-
σβεστοχωροῖται, ἂν ὑπάρξῃ σκοπιμότερα διαχείρισις τοῦ κοινοτικοῦ χορήματός,
νὰ διατηρήσῃσι⁶ τὰ σχολεῖα⁷ καὶ ἄνευ τοῦ ἐξ 170 λιρῶν ἐθνικοῦ ἐπιδόματος.
Ἐν τῇ ἀστικῇ σχολῇ ὑπάρχει καὶ βιβλιοθήκη ἐν καλῇ καταστάσει πλουτισμένη
καὶ διὰ τῶν Μαρασλείων ἐκδόσεων, ὡς καὶ διδασκτικὰ⁸ ὄργανα, ἐν δὲ τῷ περι-
βόλῳ αὐτῆς κατήχησαν καὶ μικρὸν γυμναστήριον, ὃ θὰ καταστήσῃ τελειότε-
ρον ἢ νέα ἐφορεία.

Ἄειβάτι

27 Μαῖον 1906

σ. 5

Οἰκία 257, οἰκογένεια 300, κάτοικοι 1.395 (725 ἄρρενες + 670 θήλεις)
Ἑλληνες πάντες. Μαθηταὶ ἐγγραφέντες ἐν ὄλῳ 252, διδάσκαλοι 4.

Καὶ τὸ κεφαλοχώριον τοῦτο ἐξακολουθεῖ εὐτυχῶς βαίνειν καλῶς ὑπὸ τε
ἐθνικῆν καὶ παιδευτικῆν ἔποψιν.

Τὰ σχολεῖα ἐφέτος ἐλειτούργησαν καρποφορύτερον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν
τοῦ ἱκανοῦ διδασκάλου Α. Παπαθεοδώρου καὶ τῶν τριῶν φιλοπόνων καὶ φιλο-
τίμων διδασκαλισσῶν ὧν διακρίνεται ἢ ἐκ Σύρον ἀρίστη νηπιαγωγὸς Μαρία
Γοζαδίνου καὶ ἢ πεπειραμένη διδασκάλισσα Ἀθηνᾶ Καραφειδίδου. Καὶ ἐν μὲν
τῇ ἑξατάκτῳ ἀστικῇ σχολῇ ἐνεγράφησαν μαθηταὶ 152 (ὧν κοράσια 47), ἐν δὲ
τῷ νηπιαγωγείῳ 100 νήπια (ὧν κοράσια 42). Ἐκ τῶν τῆς ἀστικῆς προσήλθον
εἰς τὰς ἐνιασίους ἐξετάσεις 126.

1. Προσθίθεται στὸ ἀντ. ἡ φράση ὑπὸ τῶν ἐκεῖ.
2. Μετὰ τὴν παρένθεση στὸ ἀντ. προσθίθεται ἡ λ. ἦτοι.
3. Ἡ λ. λείπει στὸ ἀντίγραφο.
4. Στὸ ἀντ. ἡ φράση εἶναι προσοδοφόρων κοινοτικῶν κτημάτων.
5. Ἡ φράση οἷον .... φαρμακείου λείπει στὸ ἀντ.
6. Στὸ ἀντ. διατηρῶσι.
7. Στὸ ἀντ. τὰ σχολεῖα των.
8. Διδακτικὰ τιμὰ στὸ ἀντ.

Ἡ κοινότης ἔχει ἐτησίους προσόδους 300 περίπου λίρας ἐκ μισθώσεως νομῶν θερινῶν καὶ χειμερινῶν, πληρώνουσι δ' ἐκ τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ μόνον τὸν διευθυντὴν αὐτοῦ, δαπανῶντες τάλλα εἰς διαφόρους κοινοτικάς ἀνάγκας, ἐνῶ εἶναι δυνατὸν νὰ μισθοδοτῶσι καὶ τὰς διδασκαλίσας, εἰς ὃ βαθμιδὸν δέον νὰ τοὺς συνηθίσωμεν ἀποκόπτοντες ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸ ἐπίδομα, ἀναλόγως ἐννοεῖται τῶν περιστάσεων. Καλῶς ἐργάζεται ἐν Ἀειβατίῳ καὶ ἡ «Φιλολόπτωχος Ἀδελφότης» ἔχουσα ὑπὲρ τὰ 90 μέλη καὶ συντελοῦσα καὶ αὐτὴ μετὰ τοῦ σχολείου εἰς τὴν χρῆσιν τῆς ἡμετέρας γλώσσης, ἥτις ὁσημέραι καὶ ἐνταῦθα διαδίδεται.

σ. 6

Δ α ο ὑ τ - μ π α λ ἦ

23 Μαΐου 1906

Οἰκίαι ἐν ὄλῳ 40, ὧν ἐλληνίζουσι 30 μετὰ ψυχῶν 186, σχισματικαὶ δὲ 10. Μαθηταὶ ἡμέτεροι 22. Γλῶσσα σλαβομακ(εδονική). Μαθηταὶ Βουλγάρων 7.

Τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι κτῆμα ἐπτὰ ὀθωμανῶν καὶ τῆς κυρίας Αομβάρδου. Ἰδιοκτίτους οἰκίας καὶ ἀγροὺς ἔχουσι καὶ τρεῖς τῶν ἐκεῖ ἡμετέρων. Τὸ σχολεῖον μικρὸν μὲν, ἀλλὰ καθαρὸν. Ὁ ὑποδιδασκαλιστὴς Γεώργιος Ἀθανασιάδης ἐργάζεται εὐδοκίμως. Οἱ ἐγγραφεῖς μαθηταί, ἐν οἷς καὶ 4 κοράσια, παρέμειναν μέχρι τέλους τοῦ σχολικοῦ ἔτους. Τὸν χειμῶνα ἐφοίτησαν καὶ 6 παιδιὰ ἰσαρίθμων βλαχοφόνων οἰκογενειῶν παραθεριζουσῶν νῦν ἐν Λιβαδίῳ Καρατζόβας.

Τὸ φρόνημα τῶν ἡμετέρων φαίνεται ζωηρὸν ἐλληνικόν.

Ν ε ο χ ω ρ ο ὕ δ α

24 Μαΐου 1906

Κεφαλοχώρι μετὰ οἰκιῶν ἐλληνίζουσῶν μὲν 83, σχισματικῶν δὲ 35. Μαθηταὶ ἐγγραφεῖς ἡμέτεροι 74 (ὧν 36 θήλεις). Διδάσκαλοι 2. Μαθηταὶ Βουλγάρων 20, διδάσκαλοι 2.

σ. 7

Τὸ σχολεῖον τοῦ χωρίου ἰκανῶς εὐρύχωρον, εὐάερον καὶ καθαρὸν. Ὁ διδάσκαλος Ἀθανάσιος Παπαδόπουλος Πετροβίτης, κρατούμενος ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Μαΐου ἀδίκως εἰς τὰς φυλακάς, εἰργάσθη ἐκεῖ λίαν καρποφόρως, ὡς καὶ ἡ νηπιαγωγὸς Αἰκατ. Παπαθεοδοσίου. | Πάντα τὰ παιδιὰ εὖρον ζωηρὰ καὶ εὐχερῶς λαλοῦντα τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν.

Τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῶν ἡμετέρων φαίνεται καλόν. Ἀπὸ τοῦ παρελθόντος σχολικοῦ ἔτους λειτουργεῖ ἐκεῖ καὶ βουλγαρικὸν σχολεῖον μετὰ μαθητῶν 20 καὶ 2 διδασκάλων. Οἱ σχισματικοὶ ἐκκλησιάζονται εἰς Γραδοβόρι καὶ Δουδουλίρι, τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωρίου ἀνηκούσης ἀποκλειστικῶς τοῖς ἡμετέροις.

Γ ρ α δ ο β ὀ ρ ι

24 Μαΐου 1906

Κεφαλοχώριον μετὰ οἰκιῶν ἐν ὄλῳ 150, ὧν 56 ἐλληνοφρονοῦσαι, αἱ δὲ λοιπαὶ σχισματικαί. Μαθηταὶ ἡμέτεροι 45 (ὧν 14 κοράσια), διδάσκαλοι 2.

Ἐν τῷ τετρατάκτῳ σχολείῳ ἡμῶν τῷ λειτουργοῦντι ἐν ἀκαταλλήλῳ οἰκίᾳ ἐφορμισμένη εὐρον μαθητὰς ἐν ὄλῳ 28 ἐκ τῶν ἐγγραφέντων 45, διδασκομένους ἦριστα καρποφόρος ὑπὸ τοῦ βραδυνγλώσσου ἐντοπίου διδασκάλου Εὐάγγελου Ζλατάνη, τελειοφοίτου τοῦ Γυμνασίου Θεσσαλονίκης, καὶ τῆς πρωτοπείρου διδασκαλίσσης Σ. Σταμάτου.

Οἱ ἡμέτεροι εἶναι διηρημένοι εἰς δύο κόμματα, ὧν οἱ ἀρχηγοὶ Τράϊκος καὶ Γκόσιος ἐρίζουσι δι' ἀτομικὰ μᾶλλον συμφέροντα ἢ ἔθνικα. Ὑπεσχέθησαν ἡμῖν ὅτι θὰ συμφιλιωθῶσι καὶ συνεργασθῶσι τοῦ λοιποῦ, ὡς μὲ διεβεβαίωσαν καὶ οἱ φιλότιμοι νιόοι τῶν δύο διαμαχομένων ἀρχηγῶν. Τὸ χωρίον ἔχει ἐτήσιον πρόσδοτον ἐκ βοσκησίμων γαιῶν 150 λίρας, ὧν 69 μὲν λαμβάνουσιν οἱ Βούλγαροι, 81 δὲ οἱ ἡμέτεροι — ὡς ἔχοντες πλείονα κτηματικὴν περιουσίαν — ἄς διανέμονται ἀναμεταξύ των πρὸς πληρωμὴν τῶν φόρων των. Τοῦ παλαιοῦ κοινοτικοῦ σχολείου [τὸ ἦμισον, ὡς γνωστόν, ἐπεδικάσθη τοῖς Βουλγάροις, ἐν δὲ τῷ σ. 8 ἐτέρῳ ἡμίσει μένει στοῦτος πρὸς γόλαξιν τοῦ χωρίου. Κατάλληλον σχετικῶς οἴκημα διὰ διδασκῆριον εὐρον τὴν κεκλεισμένην οἰκίαν τοῦ ὑφ' ἡμῶν ἀδούως κατὰ μίηνα βοηθουμένον Παπαχρήστου, ὅστις διαμένει ἐν Θεσσαλονίκῃ. Δυστυχῶς καὶ ὁ ἐκεῖ ἱερεὺς ἡμῶν Παπαδημήτριος, εἰ καὶ γινώσκει γράμματα, ἀποβαίνει ἦριστα ὠφέλιμος, ἀθαροῆς ὧν καὶ μεμφίμορος.

Οἱ σχισματικοὶ ἔχουσι 2 διδασκάλους καὶ 1 ἱερέα, μαθητὰς δὲ 50. Ἐκκλησιάζονται ἐκ περικροπῆς ἐν τῇ αὐτῇ ἐν ἧ καὶ οἱ ἡμέτεροι ἐκκλησίᾳ. 30 περίπου οἰκογένειαι αὐτῶν ἔχουσιν ὄθισιν¹ νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰ πάτρια, κατὰ τὴν διαβεβαίωσιν τῶν ἡμετέρων.

Χ α ρ μ ἄ ν - κ ι ο ἰ

Τσιφλίκα ὀθωμανικὸν ἔχον οἰκίαν 37, ἐλληνοφρονοῦσας πάσας. Ψυχαὶ 217².

Εἰ καὶ τὸ χωρίον εἶναι εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Θεσσαλονίκης, οἱ κάτοικοι αὐτοῦ λαλοῦσι συνήθως τὴν σλαβομακεδονικὴν, καίπερ γινώσκοντες ἄριστα πάντες καὶ τὴν ἑλληνικὴν. Μαθηταὶ ἐνεγράφησαν ἐν ὄλῳ 53 (ὧν κοράσια 11). Οἱ 32 τῶν μαθητῶν ἀνίσχουσιν εἰς τὸ νηπιαγωγεῖον. Ὁ ὑποδιδάσκαλος Εὐάγγελος Δημητριάδης ἐκ τῶν μετρίων. Εὐδοκίμους εἰργάσθη ἢ διδασκάλισσα Μελοπομένη Κουλοκουμπάση. Οἱ μαθηταὶ φαίνονται ἰσωνῶς ζωηροὶ καὶ φιλότιμοι.

Τ ε κ ε λ ἰ

Κατὰ τὴν τελευταίαν στατιστικὴν τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως οἰκίαι ἑλληνικαὶ 57, ἄρρενες 155+125 θήλειαι, ἐν ὄλῳ κάτοικοι 280. Βουλγαρικαὶ ἐδηλώθησαν 3 οἰκίαι ἐκ ψυχῶν 18.

Γλῶσσα κρατοῦσα σλαβομακεδονικὴ, 5 οἰκογένειαι εἶναι ἑλληνόφωνοι. Μαθηταὶ ἐγγραφ(έντες) 29, διδάσκ(αλοι) 1.

1. Στὸ ἀντ. διάθεσι.

2. Ἡ φράση στὸ ἀντ. εἶναι κατοίκους 217. Μαθηταὶ 53, διδάσκ. 2.

Τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι τσιφλίκι τοῦ Χαμδὴβη. Τὸ φρόνημα τῶν καισίων δὲν φαίνεται πολὺ ζωηρὸν, μικροφύχον καὶ μεμφιμοίρον ὄντων τῶν πλειόνων. Ὁ ἱερεὺς τοῦ χωρίου ἐπιτόλαιος καὶ ὀκνηρὸς μὴ θέλων νὰ ἐπισκεπτήται τὰ πλησίον ἑλληνοφρονοῦντα τσιφλίκια Κάτω Καβακλί, Λάτρων καὶ Κωλοπάντι, ἔθνα ἐπὶ ἀμοιβῇ προσκαλεῖται πρὸς ἱεροπραξίαν.

Ἐδῦγχως ὁ διδάσκαλος Δημ. Παπαγεωργίου ἐργάζεται μετὰ πολλοῦ ζήλου ἐκεῖ, ἀγωνιζόμενος κατὰ τὸ δυνατόν καὶ πρὸς διάδοσιν τῆς ἡμετέρας γλώσσης. Καὶ τὸ σχολεῖον δὲ εἶναι εὐάερον καὶ διώροφον, προσῆλθον δ' ἐν αὐτῷ, διακριθέντες εἰς 4 τάξεις, μαθηταὶ 29 (ὧν 5 κοράσια) ἱκανῶς προοδεύσαντες.

Κάτω Καβακλί ἢ Κιοπέκ Καβακλίσι

Τσιφλίκι μετὰ 6 οἰκογενειῶν σλανοφόνων ἑλληνοφρονοῦσῶν ἐκκλησιαζομένων εἰς Τεκελί¹.

Σ α μ λ ι²

Τσιφλίκι ἄνευ χριστιανικῶν οἰκογενειῶν.

- σ. 10 Σχισματικά καθ' ὀλοκληρίαν εἶναι τὰ ἐξῆς τρία: Λουδοῦλαρι, Ἄραπλι καὶ Ἰγγλὺς τσιφλίκι³.

Δουδοῦλᾶρι

Τὸ εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Θεσσαλονίκης βουλγαρικώτατον τοῦτο τσιφλίκι τοῦ Σκενδὲρ πασᾶ ἔχει 26 σλανοφόνους οἰκογενείας ἐπιδρώσας καὶ ἐπὶ τῶν πέριξ μικρῶν τσιφλιζίων. Οἱ Βούλγαροι ἔχουσιν ἑνταῦθα ἱερέα καὶ διδάσκαλον μετὰ 20 περίπου μαθητῶν.

Ἄραπλι

Τσιφλίκι τουρκικὸν μετὰ 15 οἰκιῶν σλανοφόνων ἀποσχισθέντων πρὸς τριετίας. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου μεταβαίνει ὁ ἱερεὺς τοῦ Λουδοῦλαρίου. Μένει ἑνταῦθα καὶ χωλὸς τις Βουλγαροδιδάσκαλος διδάσκων 5-6 μαθητῆς.

Τρία Χάνια ἢ Οὔτς Χανλᾶρ⁴

Κατοικοῦσι δύο βουλγαρικαὶ οἰκογένειαι ἀγοράσασαι τὸ κτῆμα τοῦτο παρὰ τοῦ Σαοῦλ Μοδιάνου.

1. Στὸ ἄντ. Δεκελί.

2. Μαζί με ἄλλους συνοικισμοὺς ἀποτελεσε τὴν κοινότητα Νέας Μεσημβρίας.

3. Σήμερα Ἄρχιᾶλος Μακεδονίας.

4. Ἐντάχθηκε στὴν κοινότητα Νεοχωροῦδας.

II. ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΕΝ ΔΙΣ ΛΑΛΕΙΤΑΙ ΜΟΝΟΝ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

Μ π ά λ τ ζ α

25 Μαΐου 1906

Οἰζία 446, κάτοικοι 2.400 πάντες Ἑλληγες. Μαθηταὶ ἐγγραφεῖντες ἐν βλφ 230¹, διδάσκαλοι 4.

Ἡ Μπάλτζα βορείως τῆς Θεσσαλονίκης καὶ εἰς δίωρον δι' ἀμάξης ἀπό- σ. 11
στασιν αὐτῆς κειμένη συναποτελεῖ μετὰ τῶν ἐπίσης ἑλληνοφώνων Δοιμυγλά-
βων, Λαγνῶν, Γιουβέσνης² καὶ Λαγκαδᾶ ἐνομιγὸν καὶ συμπλεγῶς ἀμνητήριον
κατὰ τοῦ ἀπὸ τοῦ φοβεροῦ Ἀβρότ-Ἰσάω (Γυναικοκάστρου)³ καθόδου τοῦ
Βουλγαρισμοῦ. Τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῶν κατοίκων αὐτῆς εἶναι ἀκαμιάτονον,
ὁ δὲ πρὸς τὴν πρόοδον ζήλος ὁσημέραι προάγεται. Προσόδους ἐτησίους ἔχει ἡ
κοινότης 420 λίρας ἐκ νομῶν χειμερινῶν καὶ θερινῶν, ἐκ κτημάτων καὶ ἐκ περισ-
σευμάτων τοῦ ταμείου τῆς ἐκκλησίας, ἐξ ὧν ἐπλήρωσεν ἐφέτος εἰς διδασκαλι-
κοὺς μισθοὺς λίρ(ας) 150+41 εἰς ἀρχιμουσικὴν ἐπιχορηγίησιν, ἐδαπάνησε δὲ 100
λίρας εἰς τὸν περίβολον τοῦ νεκροταφείου, τὰ δὲ λοιπὰ εἰς διαφόρους κοινοτικὰς
ἀνάγκας. Νῦν φιλοτιμοῦνται νὰ διασκευάσωσι καὶ ἐπεκτείνωσι τὸ ἄρρυθμον
καὶ ἀνεπαρκὲς διδαστήριον, ἐν ᾧ λειτουργεῖ ἐξάτακτος ἀστικὴ σχολὴ μικτὴ
μετὰ μαθητῶν ἐγγραφεῖντων 150 (ὧν 42 κοράσια) καὶ νηπιαγοεῖον μετὰ 75
νηπίων (ὧν 40 θήλεα). Ἐκ τῶν ἐν τῇ ἀστικῇ ἐγγραφεῖντων παρέμειναν μέχρι
τῶν ἐξετάσεων 130.

Ἐκ τοῦ διδάξαντος προσωπικοῦ διεκρίθη ἡ ἐνοουσιώδης καὶ μεθοδικὴ
διδασκάλισσα Ἐλένη Λασκαρίδου καὶ ὁ Δημήτριος Τσόντος πέρουσι διευθυν-
τῆς ἐν Κουλακιά. Ὁ διευθυντῆς Κοσμᾶς φάνεται φιλότιμος μὲν καὶ πεπειρα-
μένος, ἀλλ' ἄνευ πολλῆς ἐθνικῆς ζώης διδάσκαλος. Κρατεῖ δὲ περὶ αὐτοῦ γνώμη
ἐν Αἰκατερίνῃ καὶ Κολωνδοῦ, ἐνθα πρότερον εἰργάζετο, ὅτι βουλγαροφροσεῖ.
Τὸ προσεχὲς ἔτος θὰ προσλάβωσιν ἓνα διδάσκαλον ἀκόμη καθ' ὑπόδειξιν ἡμῶν,
θ' ἀγοράσωσι δὲ καὶ διδασκτικὰ ὄργανα ὧν ἔχουσι ἐλλειψιν.

Ἐν Μπάλτζα λειτουργεῖ καὶ «Ὁμιλος τῶν Φιλομουσῶν» τῇ ἐνεργείᾳ τῶν
καλῶν ἀδελφῶν Αἰγίδα, τοῦ προκρίτου Παπαοδέλη καὶ ἄλλων, | ἀριθμῶν 113 σ. 12
μέλη ἐξ ἐντοπίων. Ἡ κοινότης παρήγαγεν ἱκανοὺς ἱεροεῖς. 8 ἐφημερεύουσι ἐκεῖ,
ἄλλοι τόσοι δὲ ἀνὰ τὴν ὑποδιοίκησιν καὶ πόλιν Θεσσαλονίκης. Ἀτυχῶς πάντες
εἶναι μετριοπάτης ἀναπτύξεως, οἱ δ' ἐνδημοῦντες ἐν Μπάλτζῃ εἶναι καὶ πόται.

Οἱ Μπαλτζιστοὶ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, σπηροτροφίαν, κτηνοτρο-
φίαν καὶ κηπουρικὴν. Ὑπερ τοὺς 150 αὐτῶν εἶναι κηπουροὶ ἐν Θεσσαλονικῇ
καλλιεργοῦντες οἱ πλείους διὰ λογαριασμόν των λαχανοζήπους.

1. Τὸ σωστὸ ἄθροισμα τῶν μαθητῶν ποὺ ἀναφέρει παρακάτω τὸ κείμενον εἶναι 225.

2. Σήμερα Ἀσσηρος τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ.

3. Σήμερα Νέον Γυναικοκάστρου τοῦ Νομοῦ Κιλίκης.

Δριμύγλαβα (τουρκιστί Δριμύλ(λι))

25 Μαΐου 1906

Οικία 380, κάτοικοι 2.440 πάντες "Έλληνες. Μαθηταί έγγραφ(έντες) έν όλω 188, διδάσκαλοι 4.

"Η κοινότης αΰτη (έκ τοῦ ονόματος τῆς οποίας δέον ν' αποκόψωμεν τὸ σλανίζον ἤμισυ -γκλάβα, ὡς ποιούσι καὶ οἱ Τοῦρκοι) εὐπορεῖ ἐπίσης ἐκ τῆς γεωργίας, σηροτροφίας καὶ κτηνοτροφίας ἔχουσα καὶ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα ἀκμαῖον, εἰ καὶ δὲν λείπουνσι αἱ ἀναμεταξὺ τῶν κατοίκων ἔριδες ἀφορμῆν ἔχουσαι τὴν διαχείρισιν τῶν κοινοτικῶν προσόδων, ὡς συμβαίνει καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀνέρχονται δ' οἱ ἐτήσιοι πόροι τῆς κοινότητος εἰς 300 περίπου λίρας ἄς ἀποφέρει ἡ ἐκμίσθωσις τῶν χειμερινῶν καὶ θερινῶν νομῶν. Ἐκ τούτων καταβάλλουσιν εἰς μισθοδοσίας¹ διδασκάλων 97 λίρας, εἰς ἀρχιερατικὴν δὲ ἐπιχορήγησιν 35, |
σ. 13 τὰς λοιπὰς εἰς διαφόρους χρεῖας. Κατὰ ταῦτα τὸ χωρίον δὲν ἔχει ἀνάγκην ἐθνικοῦ χορηγήματος.

Τὸ διδακτήριον τοῦ χωρίου εἶναι μὲν ὑψηλὸν καὶ διώροον, ἀλλὰ κακῶς διηρημένον καὶ ἀνεπαρκές. Ἔχει ἀνάγκη διασκεπῆς τινοῦ καὶ ἐπεκτάσεως τῆς αὐλῆς ἐπὶ τοῦ παρακειμένου βορβορώδους γηπέδου, ἅπερ ἰσοπεδούμενον καὶ δεινδροφυτευόμενον, ὡς ὑπεδείξαμεν αὐτοῖς, δὲν θὰ εἶναι πλέον νοσογόνος ἐστία. Ἐν τῇ ἐξατάκτῳ μικτῇ ἀστικῇ σχολῇ ἐνεγράφησαν 99 μαθηταί (ὧν 13 μαθήτριά), παρέστησαν δ' εἰς τὰς ἐξετάσεις 68, ἐν δὲ τῷ νηπιαγωγείῳ ἐνεγράφησαν 89 νήπια. Ἐκ τῶν διδασκάντων διεκρίθη ὁ ὑποδιδασκαλιστῆς Β. Γραμματικοῦ καὶ ἡ διδασκάλισσα Ἑλένη Μπένη. Ὁ διευθυντῆς Θ. Παπασουλιώτης, τελειόφοιτος τοῦ Γυμνασίου, σεμνὸς ἀλλὰ μετρίας ἰκανότητος διδάσκαλος, ὁ δὲ βοηθὸς Παναγιωτόπουλος παρὰ τὴν προηγουμένην ἡκιστα ὠφέλιμος εἰς τοὺς μαθητάς.

Λαηνά

26 Μαΐου 1906

Οικία 160, κάτοικοι 875 "Έλληνες. Μαθηταί έγγραφέντες έν όλω 111 (ὧν 59 νήπια).

Τὸ παρακείμενον τῇ Θεσσαλονίκῃ κεφαλοχώριον τοῦτο διατελεῖ ἐν ἐλευθερίῳ σ. 14 καταστάσει. Αἱ κοινοτικαὶ αὐτοῦ πρόσοδοι, ἀνερχόμεναι εἰς 200 λίρας [ἐκ βοσκοησίμων γαιῶν, κατανέμονται εἰς πληρωμῆν φέρον καὶ διασπαθόνται ἐπὶ τοῦ φαύλου μοναχίου καὶ τῶν ὁμοίων του. Τὸ σχολεῖον, ὃ ἐπισκέφθη κατὰ Νοέμβριον καὶ ὃ ἐπιθεωρητῆς κ. Παπαζαχορίου, ἔκλεισεν ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου ἐξαναγκασθέντων τῶν διδασκάλων Ἰονλίας Καπέτα, καλῆς νηπιαγογοῦ, καὶ Γ. Μαρκοπούλου, ἀνιάνου καὶ ἐμιστικοῦ, ν' ἀπέλθωσιν ἄνευ ἐξετάσεων. Κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν μου εὗρον τὰ τε παιδία καὶ τὰ κοράσια (ὧν 5 μόνον ἐφοίτησαν

1. Στὸ ἀντ. ἀκολουθεῖ ὁ ἀριθμὸς 4.

εἰς τὸ δημοτικὸν) κηλιόμενα εἰς τοὺς ἀγροὺς μετὰ τῶν χοίρων καὶ προβάτων, ἃ ἔβροσκον. Τὴν ἐλεεινότητα τοῦ σχολείου ἀπέδιδον εἰς τὴν ἀνικανότητα καὶ τὰς ἰδιοτροπίας τοῦ διδασκάλου. Εἶ καὶ ὠμολόγησάν μοι τὴν πνευματικὴν αὐτῶν ἀθλιότητα, ἀμφιβάλλω πολὺ ἂν θὰ συνετισθῶσι μόνον διὰ συμβολῶν οἱ χονδροκέφαλοι καὶ διεσθαιμένοι ἰθύντορες τῶν κοινοτικῶν πραγμάτων, οὓς ἀνάγκη καὶ ἡ Ἱερὰ Μητροπόλις δεόντως νὰ πατάξῃ.

Χορτιάτης

2 Ἰουνίου 1906

Οἰκία 360. Κάτοικοι 2.306 πάντες Ἑλληνας. Μαθηταὶ ἐγγραφ(έντες) 365, διδάσκαλοι 4.

Καὶ ἡ μεγάλη καὶ πλουσία αὕτη κοινότης, | ἧς οἱ μὲν κάτοικοι πάντες σχε- σ. 15
δὸν εὐποροῦσιν, αἱ δὲ κοινοτικαὶ πρόσοδοι ὑπερβαίνουνσι τὰς 500 λίρας ἐτησίως, διασπαθωμένας τὰς πλείους ὑπὸ τῶν προκοίτων, εὐρίσκεται ἐν πολλῇ ἀταξίᾳ καὶ πνευματικῇ στασιμότητι, περιελθοῦσα ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους σύμπασα καὶ εἰς διάστασιν πρὸς τὸν Μητροπολίτην Θεσσαλονίκης¹. Τὸ ὑπ' αὐτῆς ἐκλεγέν προσωπικὸν τῶν διδασκάλων πολὺ μέτριον, ἐργάζεται δ' ἐν οἰκτροῖς διδασκητοῖς μίῃ κατορθωθείσης τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ ἐδρηχώρου νεοδημιούτου σχολείου των, δι' ἣν ἀπαιτοῦνται 250 λίραι τοῦλάχιστον, ἐκτὸς τῶν μέχρι τοῦδε διαπαιθεισῶν ὑπερεπιχορηγούσων. Οἱ τελευταῖοι ἐκλεγέντες ὑπὸ τῆς κοινότητος ἐφοροδημογέροντες φαίνονται ἔχοντες καλὰς διαθέσεις καὶ προσπαθοῦντες νὰ φέρωσιν εἰς πέρας τοῦλάχιστον τὸ ὠραῖον σχολεῖον των. Ζητοῦσι δὲ πρὸς τοῦτο νὰ συνάψωσι δάνειον ἐξασφαλίζοντες ἐπαρκῶς τὸν δανειστήν καὶ πρὸς εὐθεσίαν αὐτοῦ θὰ καταύγωσι καὶ εἰς τὴν ἠθικὴν ἀντίληψιν τοῦ Γεν(ικοῦ) Προξενείου.

¹ Ἐν τῇ ἐξατάκτῳ μκτηῖ ἀστικῇ σχολῇ ἐνεγράφησαν 179 (ὄν κοράσια 73), ἐν δὲ τῷ νηπιαγωγείῳ 186 νήπια.

Τὴν κοινότητα ἐπεσκέφθην καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος γράψας τότε περὶ αὐτῆς ἐκτενέστερον, διήλθε δὲ κατὰ Νοέμβριον ἐκεῖθεν καὶ ὁ ἐπιθεωρητῆς κ. Παπαζαχαρίου.

Καπουτζήδες

σ. 16

Κατὰ τὴν περυσινὴν στατιστικὴν τοῦ μονχάτου οἰκία 320. Ψυχαὶ ἐν ὄλῳ 1.510 (ὄν 768 ἄρσ(ενες) καὶ 742 θήλειαι). Μαθηταὶ ἐγγραφέντες ἐν ὄλῳ 198 (ὄν 135 νηπιαγωγείων). Διδάσκαλοι 2.

Πᾶσαι αἱ οἰκογένειαι εἶναι ἐλληνοφώνοι πληρὴ 2 ἐκ σλαβοφόνων μερῶν προερχομένων².

1. Πρόκειται γιὰ τὸν μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Ἀλέξανδρο, ποὺ συνεργάζοταν στενὰ πᾶνοι στὰ ἐθνικὰ θέματα μὲ τὸν Γενικὸ Πρόξενο Λόμπρο Κορομηλά. Γιὰ τὴν δράση του αὐτὴ ὁ Κορομηλᾶς εἶχε ζητήσει τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1905 ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση νὰ παρυσιοφορήσῃ τὸν μητροπολίτη (βλ. Λαοὺς ἡμῶν, Τὸ Γενικὸν Προξενεῖον, σ. 14).

2. Στὸ ἀντ. προστίθεται ἡ λ. ἐξελληνισθεισῶν.

Τὸ χωρίον τοῦτο εἰς τὰ πρόθραα τῆς Θεσσαλονίκης, ἢν καὶ οἰσὲν πλωρὸς αὐτῆς, ὡς δηλοῖ καὶ τὸ τοιρικὸν ὄνομά του, ἀπὸ τσιφλίκιον κατέστη βαθμηδὸν κεφαλοχώριον ὅλον¹. Καὶ ἔλικῶς μὲν εὐπορεῖ, τῶν κατοίκων ἀσχολυμένων εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, ἰδίᾳ τῶν χοίρων, καὶ τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀμπελώνων καὶ ἀγρῶν, ὧν πολλοὶ ἐκποιῶνται νῦν ὑπ' αὐτῶν, ἰδίᾳ οἱ περιλαμβανόμενοι εἰς τὸ σχέδιον² καὶ τὴν περιοχὴν³ τῆς Θεσσαλονίκης. Ὑπὸ πνευματικὴν ὄλως ἐποινῆ διατελεῖ ἐν οἰκτρᾷ καταστάσει, ὀφειλομένη τὸ μὲν εἰς τὴν ἀβελτηρίαν καὶ ἀδιαφορίαν αὐτῶν τῶν κατοίκων, τὸ δὲ καὶ εἰς τὴν ἔλλειψιν προσηκούσης μερίμνης ἐκ μέρους τῆς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης.

Τὰ σχολεῖα λειτουργοῦντα ἐν διδακτηρίοις ἐναέροις μὲν, ἀλλ' ὄλως ἀτημελήτοις, ὕπαρκοις καὶ χρῆζουσιν ἐπιδιορθώσεων, ἤμισα ἐκπληροῦσι τὸν προορισμὸν των. Καὶ ὁ μὲν ἐντόπιος διδά / σκαλος Κυριακὸς Μαλιγκοῦδης, ἀπόφοιτος τοῦ ἐνταῦθα Γυμνασίου, διακόψας ἐπὶ δεκαετίαν τὸ διδασκαλικὸν ἔργον καὶ μετελθὼν τὸν παντοπώλην, ἐπανῆλθεν ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους εἰς αὐτό, ἐπιδείξας φιλοπονίαν μὲν καὶ ζῆλόν τινα, ἀλλ' ἀκατάριστος ὢν ἤμισα προήγαγε τὸ σχολεῖον. Καὶ ἡ νηπιαγωγὸς Μελομένη Πασχαλίδου εἶναι ἐκ τῶν μετρωτάτων, διακρίνεται δὲ δι' ἐπιπολαιότητα καὶ ἀπειροκαλίαν.

Ἐν τῷ τετρατάκτῳ μικτῷ δημοτικῷ σχολεῖῳ προσῆλθον μαθηταὶ 63 (ὧν 10 μόνον θήλεα) διδασκόμενοι ὑπὸ τοῦ διδασκάλου, ἐν δὲ τῷ νηπιαγωγείῳ ἐνεγράφησαν μὲν 135 νήπια, ἀλλ' οὐδὲ τὰ ἡμίση ἐφοίτησαν τακτικῶς.

Ἡ κοινότης πορίζεται ἐτησίως ἐκ μὲν τοῦ κἀφενείου της 35 λίρ(ας), ἐκ δὲ τοῦ ταμείου τῆς ἐκκλησίας περὶ τὰς 35-40. Κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος θὰ προστεθῶσι 50 λίραι ἐξ ἐνοικίων βοσκησίμων γαιῶν, ἃς ἔχουσι προνομικαίσει πρὸ πενταετίας εἰς Ἰουδαίους πρὸς ἐξόφλησιν κοινοτικοῦ χρέους εἰς ὃ ἐνέβαλε τὸ χωρίον φαῦλος μοναχὸς καὶ ἄλλοι κακοὶ διαχειρισταί.

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἐλειτούργει καὶ ἀδελφότης ἣτις διέκοψε τὰς ἐργασίας της τελευταίας ἐκ φόβου καταδιώξεως τῶν τοιρικῶν ἀρχῶν. Ποδηγετουμένη ἡ κοινότης ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων ὄντως δύναται νὰ καταστή πλωρὸς τῆς Θεσσαλονίκης, καθ' ὅσον, παρὰ τὴν παρατηρουμένην ἀκηδίαν πρὸς τὰ πρόσω | τὸ ἔθρικὸν φρόνημα διατελεῖ ἀρκοῦντως ζωηρόν, αὐτοὶ δὲ καυχῶνται ἐπὶ τῇ γνησιωτάτῃ αὐτῶν ἐλληνικῇ καταγωγῇ.

Ἐ π α ν ω μ ἦ

20-21 Μαΐου 1906

Οἰκία 420, κάτοικοι 2.910 πάντες Ἑλληνας. Μαθηταὶ 527. Διδάσκαλοι 5.

Ἡ λαμπρὰ αὕτη κομποπόλις τῆς Χαλκιδικῆς κατιδοῦσα τὴν σχολίαν ὁδὸν

1. Ἡ λ. ὄλον προηγείται τοῦ κεφαλοχώριον στὸ ἄντ.

2. Στὸ ἄντ. ἐν τῷ σχέδιῳ.

3. Στὸ ἄντ. τῇ περιοχῇ.

εἰς ἣν μέχρι τοῦδε¹ ἐφέροτο ὑπὸ τῆς ἐπιχορηγούσης διχονοίας εἰσῆλθεν ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου εἰς τὰς τινὰ φροντίσασα περὶ ἐκλογῆς ἐφορείας, ἐν ἣ διακρίνεται ὁ ἱατρὸς κ. Ἀστέριος Οἰκονομίδης, περὶ ἀδείξεως τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ καὶ περὶ ἀποτίσεως 80 λιβρῶν ὀφειλομένων ἀπὸ πενταετίας εἰς διδασκάλους. Ἐχει ὁμοῦς ἀνάγκη ἀκόμη ἐπιβλέψουσι πατρικῆς καὶ χειροαγωγῆσεως, ὡς καὶ οἱ πρόδρομοι αὐτῆς εἰπόν μοι, ἐκδηλώσαντές μοι μεγάλην χαρὰν καὶ εὐγνωμοσύνην ἐπὶ ταῖς νοθεσίαις καὶ ἐνθαρρυντικοῖς λόγοις οὓς ἀπέτεινα αὐτοῖς κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν ἐπινασίων ἐξετάσεων.

Ἡ κοινότης ἐπὶ τοῦ παρόντος ἔχει 312 λιβρῶν ἐτησίους προσόδους (ἐκ βοσκησίμων γαιῶν, ἐνοικίων κοινοτικῶν κτημάτων καὶ μύλου καὶ ἐκ περισσευμάτων τῶν δύο ἐκκλησιῶν), δύναται ὁμοῦς ν' ἀδείξησιν | αὐτὰς εἰς 500 λίρας, ἂν σ. 19 φροντίσῃ νὰ ἐκμισθώσῃ τὰς θερινὰς νομάς εἰς μᾶλλον συμφερούσας τιμὰς, ὡς εἶναι δυνατὸν, καὶ ἂν πληρώνοσι τακτικῶς οἱ νεμόμενοι αὐτὰς ἐντόπιοι, ὅπερ δὲν ἐγένετο μέχρι τοῦδε. Ἐκ τῶν προσόδων τούτων μόλις ἐδαπάνησεν ἐφέτος 90 λίρας εἰς μισθοδοσίαν διδασκαλίας², τὰς δὲ λοιπὰς εἰς 50λιρον ἀρχιερατικὴν ἐπιχορήγησιν, ἀπόσβεσιν χρεῶν τινῶν καὶ ἄλλας ἀνάγκας κοινοτικάς. Οὕτω ποδηγετούμενη καὶ προτροπομένη καὶ παρ' ἡμῶν ἡ κοινότης θὰ δυνηθῇ ἐκ τῶν ἰδίων πόρων νὰ κτίσῃ καὶ νέον διδασκῆριον κατάλληλον τοῦ ὑπάρχοντος οὗτος ἀνεπαρκοῦς καὶ ἀνθυγινοῦς.

Τὸ διδάξαν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο προσωπικὸν ἀπηρτίζετο ἐκ 2 διδασκάλων, 1 διδασκαλίσεως καὶ 2 ἐντοπίων βοηθῶν. Ἐξ αὐτῶν διεκρίθη διὰ τὴν φιλοπονίαν καὶ τὸν φιλόπατριον ζῆλον ὁ νεαρὸς δευθυντῆς Γ'. Φιλίδης, γυμνασιαστῆς ἐκ Σιατίτσας, καὶ μία τῶν ἐντοπίων βοηθῶν, ἡ πρεσβυτέρα. Οἱ ἄλλοι ἄπειροι καὶ πολὺ μέτριοι. Συνεστήσαμεν νὰ προσλάβωσιν ἀκόμη ἓνα δόκιμον διδάσκαλον διὰ τὸ νέον σχολικὸν ἔτος, ὅπερ καὶ ἔπραξαν, ὡς μοι ἠγγειλαν. Ἐνεργήθησαν δ' ἐν τῇ μικτῇ ἐξατάκτῳ σχολῇ τῆς κομποπόλεως μαθηταὶ 219, ὧν οἱ ἡμίσεις ἀπεσύρθησαν ὑπὸ τῶν γονέων των μετὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Ἁγίου³ εἰς ἀγροτικάς ἐργασίας ἵνα ἐπανέλθωσι πάλιν τὸν Σεπτέμβριον. Ἡ τοιαύτη συνήθεια, ἣν δυσκολότατον εἶναι | νὰ περιορίσωμεν, κρατεῖ δυστυχῶς εἰς τὸ πλεῖστον τῆς σ. 20 ὑπαίθρου χώρας. Εἰς δὲ τὸ νηπιαγωγεῖον ἐνεργήθησαν 308 ἄρρενα καὶ θήλεια, ἀπὸ 4-7 ἔτων, ὧν τὰ ἡμίση μόνον παρέστησαν εἰς τὰς ἐξετάσεις. Ἡ κοινότης ἔχει ἱερεῖς 6 ἀγαμαθῶντος, ἐκκλησίας δὲ 2.

Ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους ἰδρῆθη ἐκεῖ καὶ ἡΦιλεκαπαιδευτικὴ Ἀδελφότης Ἀγάπη| ἀριθμοῦσα ὑπὲρ τὰ 120 μέλη φιλοτιμούμενα νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς γενετήρας των κομποπόλεως.

Οἱ Ἐπανομίται χαρακτηριζόμενοι ὡς δόστροποι, εἰρηστικοὶ καὶ δύσκολοι

1. Στὸ ἀντ. ἀκολουθοῦν οἱ λ. ἀπὸ ἔτων.

2. Στὸ ἀντ. διδασκάλων.

3. Πρόκειται ἀσφαλῶς γιὰ τὴ γιορτὴ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (23 Ἀπριλίου).

εἰς τὰς δοσοληφίας των, εἶναι εὐποροὶ ἔχοντες γαίαις πολλὰς καὶ εὐφόρους, παραγούσας σήσαμον, βάμβακα, κέγγρον, σιτηρὰ καὶ τροφούσας κτήνη πολλά. Συνεβουλεύσαμεν αὐτοῖς νὰ φνεύσωσι καὶ σκαμίνους, διότι ἡ σμηροτροφία οὐδ' εἰσῆχθη ἐνταῦθα.

Εἰς τὴν ἄλιείαν ἀσχολοῦνται ὑπὲρ τοὺς 100 ἐκ τῶν νήσων καὶ παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας παρεπιδημοῦντες ἐνταῦθα.

Κα ρα μ π ο υ ρ ο ὦ ν Μ έ γ α καὶ Μ ι κ ρ ὸ ν ἢ Ἄ ν ω καὶ Κ ά τ ω
20 Μαΐου 1906

Ἀμφότερα τὰ ἐν λόγῳ χωρία εἶναι κτήματα Χασάν βεη, ἀπέχονσι δ' ἀλλήλων 20' τῆς ὥρας καὶ κείναι παρὰ τὸ ὁμώνυμον ἀκρωτήριον (Αἰναῖον τὸ σ. 21 πάλαι), ἐν ᾧ καὶ τὰ ὄχρωμάτα. Ἦ ἔχονσι δὲ τὰ χωρία ταῦτα νῦν ἀνὰ 22 οἰκίας, ἧτοι ἐν ὄλῳ 44 ἑλληνοφόνους. Ἡ ἐκκλησία καὶ τὸ σχολεῖον ἴδρυνται ἐν τῷ Μεγάλῳ Καρραμπουροῦν, ὁ διδάσκαλος ὁμῶς κατὰ μῆνα ἐναλλάξ μεταφέρει τοὺς μαθητὰς του καὶ εἰς τὸ Μικρὸν, ἔνθα παρέχεται αὐτῶν κελλίον τι ὡς διδασκῆριον. Ἐνεγράφησαν δὲ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο 28 μαθηταὶ—οὐδεμία δὲ μαθήτρια—διδασκθέντες ὑπὸ τοῦ ἐξ Ἑσθραδίου ἀδριανουπόλεως νοθοῦ διδασκάλου Π. Χρηστίδου, ὅστις δὲν ἠδυνήθη νὰ συγκαταστήσῃ αὐτοὺς πέραν τοῦ Ἄριου λίου, τραπέντας εἰς τὰς ἀγροτικὰς τῶν γονέων των ἐργασίας, εἰς ἃς καὶ ὁ διδάσκαλος κατεγίνετο συνήθως. Οὕτω κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν μου¹ ἐσκάλιξε τὰ βαμβάκια του.

Σημ. Τὸ παρὰ τὴν Θεσσαλονίκην ὄχρωμα Μικρὸν Καρραμπουροῦν ἢ Καρραμπουράκι, ἐν ᾧ κατὰ λάθος ἐσημειώθη ἐν τῷ χάρτη τῶν χριστιανικῶν ἡμῶν σχολείων² ἐρυθρὸν τετραγώνον μετὰ σταυροῦ, κακῶς συγχέεται πρὸς τὸ χωρίον περὶ οὗ ἀνωτέρω³.

Β'. ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΚΑΜΠΑΝΙΑΣ

σ. 22 Περὶ τῶν ὑπαγομένων εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν ταύτην⁴ κοινοτήτων διελάβομεν ἐκτενέστερον κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐν τῇ «περὶ τῆς καταστάσεως τῶν 44 χωρίων τῆς Ἐπισκοπῆς Καμπανίας» ἐκθέσει ἡμῶν τῆς 2^{ης} Ἰουνίου 1905. Ἐκτεί-

1. Ἡ φράσις στὸ ἀντ. εἶναι κατὰ τὴν ἐκεῖ ἐπίσκεψίν μου.

2. Πρόκειται γιὰ τὸ γνωστὸ χάρτη πού φέρει τὸν τίτλου «Carte des écoles chrétiennes de la Macédoine» καὶ ἔχει ἐκδοθῆ ἀ.ἔ. (1902) στὸ Παρίσι (gravé et imprimé par Erhard Frères, 35 bis, rue Denfert-Rochereau, Paris). Τὰ ἴδια στοιχεῖα μὲ τὸν παραπάνω χάρτη περιλαμβάνει καὶ ἕνας ἄλλος ὁμοιος καὶ σύγχρονος χάρτης πού ἐκδόθηκε, ἐπίσης χωρὶς χρονολογία, στὴν Ρώμη ἀπὸ τὸ Istituto Geografico de Agostini (Carte des écoles chrétiennes, Vilayet de Salonique).

3. Στὸ ἀντ. ἀκολουθεῖ καὶ ἄλλη παράγραφος πού ἔχει ὡς ἐξῆς: Τὸ Καρραμπουροῦν κείναι παρὰ τὸν ἀρχαῖον Ἐμβόλον, δι' οὗ δύναται ν' ἀντικατασταθῇ ἡ ξενόφωνος λέξις. (Πρβλ. II, II, ἐν Ἑλληθία Θεσσαλονίκης ἀρ...). Ὁ ἀριθμὸς τοῦ φύλλου τῆς ἐφημερίδας δὲν ἀναγράφεται.

4. Στὸ ἀντ. ἀκολουθεῖ ἡ λ. ἑλληνικῶν.

νεται δ' ἢ ἐν λόγῳ Ἐπισκοπῇ καὶ ἐπὶ τοῦ καζᾶ Βεροίας. Ἐκ τῶν εἰς τὸν καζᾶν Θεσσαλονίκης ὑπαγομένων χωρίων αὐτῆς κεφαλοχώρια μὲν εἶναι μόνον ἡ Κουλακιά, Βαλμάδα καὶ Γιουντζίδα, πάντα δὲ τὰ λοιπὰ εἶναι κτήματα (τσιφλίκια) ὀθωμανῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Λαλοῦσι δὲ τὴν σλαβομακεδονικὴν ἐν τοῖς μεταξὺ Θεσσαλονίκης καὶ Λουδίου (Καρασμάκ) χωρίοις Κιριτζιλαρίῳ, Καϊλίῳ, Βαλμάδα καὶ Γιουντζίδα, ἐν τοῖς δυσὶν ὅμως τελευταίοις εὐτυχῶς εἶναι πάγκοιτος καὶ ἰκανῶς διαδεδομένη καὶ ἡ ἑλληνικὴ, ὥστε κρατεῖ ἐν αὐτοῖς διγλωσσία. Καὶ ἐν Κουλακίᾳ ὑπάρχουσι σλανόφωνοι βαθμηδὸν ἐξελληνιζόμενοι. Ἐπίσης λαλοῦσι τὴν σλαβομακεδονικὴν καὶ εἰς τὰ ἄνευ σχολείων μικρὰ τσιφλίκια Λάπρας, Μαχμούτ, Κωλοπάντι καὶ Κάτω Καβακλί. Πάντα τὰ λοιπὰ χωρία εἶναι ἑλληνόφωνα ἀνήκοντα εἰς τὸ Ῥωμλοῦκι.

Ἡ πνευματικὴ κατάστασις τῶν ὑπὸ τὸν ἅγιον Καμπανίας χωρίων οὐδόλως ἐβελτιώθη, ἀδύνατον δ' εἶναι νὰ ἐλπίσωμεν τοῦτο καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἐφ' ὅσον δὲν θὰ τύχη καὶ ἡ ἐπαρχία ἐκεῖνη πνευματικῶν πατρὸς ποιοῦντος καὶ ἐνδιαφερομένου ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου του ἀντὶ τοῦ νῦν φοροδεσπύτου, ἀπαιδεύτου / καὶ βιολογίου Ἐπισκόπου¹, πρὸς δὲ οὐδένα σεβασμὸν αἰσθάνεται τὸ ποιμνίον σ. 23 του.

Τὸ μόνον ἐφετηνὸν κέρδος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ εἶναι ἡ ἀνάκτησις τῶν δύο χωρίων Καϊλίου καὶ Κιριτζιλαρίου, ἃ προπέρυσιν εἶχον ὑποζύγη εἰς τὸ βουλγαρικὸν κομιτάτον.

I. ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΕΛΛΗΝΟΦΩΝΟΙ

Κουλακιά

22 Μαρτίου 1906

Κατὰ τὴν περυσινὴν στατιστικὴν κάτοικοι 2.674 πάντες Ἕλληνες καὶ ἑλληνόφωνοι πλὴν 35 οἰκογενειῶν σλανοφώνων ἐγκαταστασῶν ἐκεῖ ἐκ τῶν πλησίον ξενοφώνων τσιφλικίων Λάπρας, Μαχμούτ, Τσαλικίου², Κωλοπαντζίου ἔνεκα τῶν πλημμυρῶν τοῦ Ἀξιοῦ καὶ ἄλλων κακουχιῶν. Εὐτυχῶς καὶ οἱ ξενόφωνοι ἐξελληνίζονται.

Μαθηταὶ ἐγγραφέντες ἐν ὄλῳ 280, διδάσκαλοι 4.

Ἡ Κουλακιά, ἔδρα τοῦ Ἐπισκόπου Καμπανίας, διατελεῖ ἐν διαστάσει πρὸς αὐτὸν ὕβριζοντα καὶ ὕβριζόμενον καὶ ἀπειλοῦντα νὰ καταλίπη αὐτὴν καὶ ἐγκατασταθῇ ἐν Γιδᾷ. Πᾶσα ἀπόπειρα ἐξωτερικῇ ἢ ἐσωτερικῇ πρὸς βελτίωσιν

1. Πρόκειται γὰρ τὸν ἐπίσκοπο Παρθένιο, ποὺ ἀντικαταστάθηκε τὸν Ἰούλιον τοῦ 1907, πιθανὸν ἐξ αἰτίας τῆς διαστάσεώς του μὲ τοὺς κατοίκους, ἀπὸ τὸν Φώτιο. Τὴν πληροφορία ὀφείλω στὸν φίλον ὑφηγητὴ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Ἀθανάσιο Ἀγγελόπουλο.

2. Τὰ τσιφλίκια Μαχμούτ καὶ Τσαλικὴ ἢ Τσαλικόβο ἐντάχθηκαν στὴν κοινότητα Σίνδου.

Νεοχώριον

Κτήμα κατά τὸ $\frac{1}{2}$ τοῦ κ. Γ. Μανρουδῆ μετὰ οἰκιῶν 45 καὶ κατοίκων 254 ἀπάντων Ἑλλήνων. Μαθηταὶ ἐνεγράφησαν 24 εἰς τέσσαρας τάξεις διδασκόμενοι ὑπὸ τοῦ ἀποφοίτου τῆς σχολῆς Γιδᾶ Α. Παπαφιλίππου, ὅστις ἐπιθυμεῖ νὰ εἰσαχθῆ εἰς τὸ ὑποδιδασκαλεῖον. Τὸ χαμηλότερον καὶ σαθρὸν διδασκῆριον οὕτω ἐπεσκευάσθη. Τὸ χωρίον καταβάλλει μόνον 10 λίρας εἰς μισθὸν τοῦ διδασκάλου.

Σχοινᾶς

Κτήμα τουρκικὸν μετὰ οἰκιῶν 32 καὶ κατοίκων 185 ἀπάντων Ἑλλήνων. Οἱ κάτοικοι δὲν ἠδυνήθησαν, ὡς λέγουσι, νὰ διατηρήσωσι διὰ τῶν 8 μόνον λιρῶν, ἃς κατέβαλον, τὸν διδασκάλον των, διὰ τοῦτο μὴ τυχόντες ἐπιδόματος δὲν ἤνοιξαν σχολεῖον. Ἄν μὴ δοθῆ ἐπίδομα¹ εἰς τὸ μικρὸν τοῦτο χωρίον, δύναται οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νὰ μεταβαίνωσι εἰς τὸν πλησίον Γιδᾶν. Ὁ ἐντόπιος ἰερεὺς ἀγράμματος ὦν ἀδυνατεῖ ν' ἀναλάβῃ καὶ διδασκαλικά καθήκοντα.

σ. 28

Παλαιοχώριον

16 Μαΐου 1906

Κτήμα τουρκικὸν μετὰ οἰκιῶν 45 καὶ κατοίκων 253 ἀπάντων Ἑλλήνων. Ἐν τῷ τετρατάκτῳ γραμματεῖῳ ἐνεγράφησαν 25 ἄορνες μαθηταὶ διδασκόμενοι καὶ ἐφέτος ὑπὸ τοῦ ἐκ Κρίβας² γραμματοδιδασκάλου Ἰωαννίδου, εἰς δὲ οἱ κάτοικοι δίδουσιν 8 λίρας, λαμβάνοντες καὶ παρ' ἡμῶν ἐπίδομα. Τὸ διδασκῆριον χαμηλὸν καὶ καλαμώπλεκτον.

Λειανοβέργι

16 Μαΐου 1906

Κτήμα τουρκικὸν μετὰ οἰκιῶν ἑλληνοφώνων 35. Τὸ διδασκῆριον ἰσόγειον, ὑποφερτόν. Ἐφοίτησαν δ' ἐν αὐτῷ 24 μαθηταὶ ἀποσυρθέντες πρὸ τοῦ Πάσχα εἰς τὴν βοσκὴν τῶν ἀγελάδων των, διότι, ὡς μοι εἶπον (τὸ χωρίον δὲν ἔβαλε γελαδαροῦδὴ ἐφέτος). Ὁ γραμματοδιδασκάλος Ἀκριβὸς Σαραντόπουλος ἐκτελῶν καὶ χρέη κανδηλάπτου λαμβάνει 12 λίρας ἐκ τοῦ χωρίου, ὅπερ διαρκῶς καὶ παρ' ἡμῶν ζητεῖ ἐπίδομά τι πρὸς βελτίωσιν τοῦ σχολείου του.

Σημ. Κακῶς ἐν τῷ χάρτῃ τῶν ἑλλήν(ικῶν)³ σχολείων γέρεται τὸ χωρίον ὑπὸ τὸ ἀνύπαρκτον ὄνομα Lambourgi⁴.

1. Στὸ ἀντ. βοήθημα.

2. Σήμερα Γρίβας τῆς ἐπαρχίας Παιονίας τοῦ νομοῦ Κιλκίς.

3. Στὸ ἀντ. χριστιανικῶν.

4. Βλ. τοὺς χάρτες πού μνημονεύσαμε παραπάνω στὴ σημ. 2 τῆς σ. 128.

Κορυφή
29 Μαΐου 1906

Κτῆμα τουρκικὸν ἐκ τῶν μεγαλύτερων τοῦ Ρουμλουκίου ἔχον οἰκίας 60, κατοίκους δὲ 182 Ἑλλήνας¹. Ἐν τῷ σχολείῳ αὐτοῦ συνεκεντρώθησαν ἐφέτος 60 μαθηταὶ (ὧν 7 κοράσια), ἐν οἷς περιλαμβάνονται καὶ δέκα ἐκ τοῦ πλησίον σλανοφώνου Νησελλουδίου² καὶ τῆς Παλαιοχώρας, διδαχθέντες ὑπὸ πρωτοπείρου γραμματοδιδασκάλου, τοῦ Ν. Λίτση ἐκ Μοναστηρίου, ἱερωθέντος τοῦ σ. 29 προκατόχου καὶ καὶ μεταβάντος εἰς τὴν πατρίδα του Καφώχωρον³. Ἀντὶ τοῦ χαμηλοτάτου καὶ ἐτοιμορρόπου διδακτηρίου θέλουσι ν' ἀνεγείρωσι νέον ἐν τῷ εὐρεῖ περιβόλῳ τῆς ἐκκλησίας οἱ φιλότιμοι κάτοικοι, ἐπολογίζοντες τὴν πρὸς τοῦτο δαπάνην εἰς 70 λίρας, ζητοῦσι δὲ καὶ παρ' ἡμῶν βοήθημα 15-20 λιρῶν, ὅπερ καλὸν εἶναι νὰ δοθῇ αὐτοῖς εἰ δυνατόν πρὸς ἀποπεράτωσιν ταχεῖαν τοῦ κεντρικοῦ τούτου σχολείου.

Κλειδί

Κτῆμα τουρκικὸν μετὰ οἰκιῶν 50, κατοίκων δὲ 430 Ἑλλήνων. Τὸ διδακτήριον τοῦ χωρίου, ἐν ᾧ προσήλθον ἐφέτος 38 μαθηταί, εἶναι διώροφον καὶ καθαρὸν. Ὁ διδάσκαλος Κωνστ. Βαφείδης ἐκ Βεροῦσίας ἐργάζεται καλῶς.

Καλύβια Κλειδίου

Κτῆμα παρακείμενον τῷ ἀνωτέρῳ χωρίῳ. Ἔχει οἰκίας ἑλληνικὰς 11, κατοίκους δὲ 85. Ἐκκλησιάζονται καὶ στέλλουσι τὰ τέκνα των εἰς τὸ Κλειδί.

Κάλιανη-Πλατὺ-Καρυά⁴

Ἐν τοῖς τουρκικοῖς τούτοις κτήμασι δὲν διαμένουσι πλέον ἡμέτεραι οἰκογένεια ἀντικαταστάσαι διὰ Τουρκαθιγγάνων.

Τσινάφουρ(ν)ον

...⁵ Μαΐου 1906

Κτῆμα τουρκικὸν μετὰ 46 οἰκιῶν, κατοίκων δὲ 340 Ἑλλήνων. Πλὴν τούτων ἔχει καὶ 12 τουρκαθιγγανικὰς οἰκογενεῖας. Ἐν τῷ τετρατάκτῳ σχολείῳ του ἐφοίτησαν 35 μαθηταί, ὧν 5 κοράσια. Ὁ διδάσκαλος Γεώργ. Θεοδοριδῆς

σ. 30

1. Ἀκολουθεῖ ἡ λ. πάντα στὸ ἀντ.

2. Μικρὸς συνοικισμὸς πού μὲ ἄλλους δύο μάζι ἀποτελεῖ σήμερα τὴν κοινότητα Πρασινάδας τοῦ νομοῦ Ἡμαθίας.

3. Κοινότητα τῆς Χαλκιδικῆς στὴ Χερσονήσο τῆς Κασσάνδρας.

4. Ἡ Κάλιανη ὀνομάζεται σήμερα Ἄλωρος καὶ ἀποτελεῖ συνοικισμὸ τῆς κοινότητος Κλειδίου τοῦ νομοῦ Ἡμαθίας. Τὸ Πλατὺ ἀποτελεῖ χωριστὴ κοινότητα, ἐνῶ ἡ Καρυά ἐντάχθηκε στὴν κοινότητα Κορυφῆς τοῦ ἴδιου νομοῦ.

5. Στὸ κείμενο λείπει ἡ ἡμερομηνία.

α/ξων αριθμός	Όνομασία κομμόπολης ή χωριού παλιά και νέα	γλωσσική κατάσταση κατοίκων (μητρική γλώσσα)	"Ελληνες ή έλληνο- φρονούντες			βουλγαλίζοντες
			άσπερες	θρήσκες	σύνολο	
<i>A. Μητρόπολη Θεσσαλονίκης</i>						
1	Άσβεστοχώρι	σλαβόφωνοι	2.216	2.206	4.422	
2	Άειβάτι (Λητή)	»	725	670	1.395	
3	Δαούτ-Μπαλι (Ώραιόκαστρο)	»			186	50*
4	Νεοχωρούδα	»			415*	175*
5	Γραδοβόρι (Γραδεμπόριο, σήμερα Πεντάλοφος)	»			280*	470*
6	Χαρμάνκιοι (Έλευθέρια)	»			217	
7	Τεκελί (Σίνδος)	»	155	125	280	18
8	Καβακλί Κάτω (8εν ύπάρχει σήμερα)	»			30*	
9	Δουδουλάρ (Διαβατά)	»				130*
10	Άραπλι (Νέα Μαγνησία)	»				75*
11	Μπάλτζα (Μελισσοχώρι)	έλληνόφωνοι			2.400	
12	Δρυμίγκλαβα (Δρυμός)	»			2.440	
13	Λαϊνά (Λαγυνά)	»			875	
14	Χορτιάτης	»			2.306	
15	Καπουτζίδες (Πυλαία)	»	768	742	1.510	
16	Έπανομή	»			2.940	
17	Καραμπουρούν Μέγα και Μικρό (Έμβολο)	»			220*	
<i>B. Έπισκοπή Καμπανίας</i>						
18	Κουλακιά (Χαλάστρα, σήμερα Πύργος)	»			2.674	175*
19	Γιδάς (Άλεξάνδρεια)	»			660	
20	Νεοχώρι	»			254	
21	Σχοινιάς (άνήκει στο δήμο Άλεξάνδρειας)	»			185	
22	Παλιοχώρι (άνήκει στην κοινότητα Λιανοβεργίου)	»			253	
23	Λιανοβέργι	»			175*	
24	Κορυφή	»			482	
25	Κλειδί και Καλύβια Κλειδίου	»			515	
26	Τσινάφορο (Πλάτανος)	»			340	
27	Τρίκαλα	»			125*	
28	Βαλμάδα (Ανατολικό)	σλαβόφωνοι			629	
29	Γιουντζίδες (Κύμνα)	»			650	
30	Ζάτφορο	έλληνόφωνοι			75*	
31	Κιρτζιλάρ (Άδεन्द्रο)	σλαβόφωνοι	90	75	165	
32	Καγιαλι (Βραχιά)	»	145	100	245	
33	Λάπρα (άνήκει στην κοινότητα Σίνδου)	»			45*	
34	Κωλοπάντζι (σήμερα άκατοίκητο)	»			40*	
<i>Γ. Μητρόπολη Βοδενών</i>						
35	Ζορμπάς (Μικρό Μοναστήρι)	»			335	
36	Σαρίτσι (Βαλτοχώρι)	»			305*	
37	Τσοχαλάρ (Παρθένιο)	»			180*	
38	Γιαλιατζίκ (Νέα Χαλκηδόνα)	»				320
39	Κουφάλοβο Άνω, Κάτω, Μεσαίο (Κουφάλια)	»				2.432
<i>Δ. Έπισκοπή Πολυανής</i>						
40	Τοψίν (Γέφυρα)	»			178	
41	Καβακλί Άνω ή Λευκές (Άγιος Άθανάσιος)	»	40	36	76	
<i>Ε. Μητρόπολη Κασσανδρείας</i>						
42	Βασιλικά	έλληνόφωνοι			2.000*	2
43	Ζουμπάτες (Τρίλοφος)	»			1.260	1
44	Σέδες (Θέρμη)	σλαβόφωνοι			65*	
Σύνολο					31.827	3.845 35

Ελληνικά σχολεία										μαθητές ελληνικών σχολείων			πολιτισμικά προγράμματα	5ετή εκπαιδευτικές αλλαγές	βουλγαρικά σχολεία			
6/τάξεις μικτές, Αστικές, σχολές	5/τάξεις μικτές, Αστικές, σχολές	5/τάξεις, Αστικές, σχολές αθρόων	4/τάξια μικτά δημοτ. σχολεία	4/τάξια παρθενογυγεία	Κοινά μικτά σχολεία ή γυμνασ.	Νηπιοπαρθενογυγεία	Νηπιαγωγεία	σύνολο Ελληνικών σχολείων	ήμερες	μήνες	σύνολο	σύνολο διδακτικών ωρών			αριθμ. σχολείων	αριθμ. δασκ/των	αριθμ. μαθητ.	αριθμ. δασκ/των
1			1				1	3	381	383	764	10		1				
1					1		1	2	163	89	252	4	1					
					1		1	1	18	4	22	1		1	7	1		
					1		1	2	38	36	74	2		1	20	2		
			1		1		1	1	31	14	45	2		1	50	2		
					1		1	2	42	11	53	2						
					1		1	1	24	5	29	1						
1							1	2	143	82	225	4	1					
1							1	2			188	4						
					1		1	2			111	2						
1							1	2			365	4						
		1					1	2			198	2						
1							1	2			527	5	1					
							1	1	28		28	1						
		1		1			1	3			279	4						
			1				1	1	45	5	50	1						
							1	1			24	1						
							1	1	25		25	1						
							1	1			24	1						
							1	1	53	7	60	1						
							1	1			38	1						
							1	1	30	5	35	1						
							1	1			18	1						
		1					1	2			101	2						
		1				1		2	20	48	68	2						
						1		1	20	10	30	1						
						1		1	26	2	28	1						
							1	2	22	20	42	2						
							1	2	18	18	36	3						
								1			13	1						
														2	120	2		
							1	1	25	2	27	1						
							1	1			16	1						
1			1					2			300*	5*						
	1						1	2	89	55	144	3	1					
								1			4	1						
7	1	1	6	2	21	1	15	54			2.443	79	6	7	223	9		

ληροφρονοίωντων νῦν. Τὸ σχολεῖον αὐτοῦ εὐάερον καὶ καθαρὸν. Ὁ διδάσκαλος Τραϊανὸς Πεντέλης ἐκ Κουφαλίων εἶναι φοφοδεής, ὀρθνμος καὶ ἀγράμματος. δέον νὰ διαγραφῇ τοῦ καταλόγου τῶν διδασκάλων. Ἐκ τῶν μαθητῶν του μὸλις σ. 38 3-4 ἐφέλλιζον ὀλίγα ἑλληνικά κατὰ τὴν πρῶτην ἐπίσκεψίν |μου. Εὐδτυχῶς εἰργάσθη μετὰ καρποφόρον ζήλον ἡ βραδύτερον σταλεῖσα ἐκεῖ μετὰ τῆς μητρὸς της μικρὰ νηπιαγωγὸς ῥάπτρια Οὐρανία Χρ. Κοζαμάνη, ἣτις ὀλίγα μὲν γράμματα γινώσκει, ἀλλὰ κατώρθωσε νὰ συγκρατήσῃ ἐν τῷ σχολεῖῳ 36 κοράσια καὶ παιδία καὶ νὰ διαδόσῃ μεταξὺ αὐτῶν τὴν ἑλληνικὴν ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν. Ὁ βοηθὸς διδάσκαλος πρῶκτωρ Νικολ. Σωτηριάδης ἐκ Θάσου λωσιτελῶς ἐπίσης ἐργάζεται ἐκεῖ. Ὁ ἱερὸς τοῦ χωρίου Παπατώνης, ἐντόπιος, φαίνεται καλός. Ἡ κοινότης ἔχει καὶ εἰσόδημα 20 λιρῶν ἐκ παντοπωλείου καὶ πανδοχείου κειμένου κάτωθεν τοῦ σχολεῖου. Ἐκ τῶν 36 μαθητῶν 18 ἦσαν κοράσια.

Τ σ ο χ α λ ἄ ρ ι

21 Λεκεμβρίου

Κτῆμα τουρκικὸν μετὰ οἰκιῶν 36 ἑλληροφρονοσῶν νῦν.

Τὸ σχολεῖον τοῦ χωρίου ἐπεσκευάσθη καλῶς. Λιὰ τὴν ἀνεπάρκειαν ὅμως καὶ νορθότητα τοῦ γέροντος διδασκάλου. Β. Μαντζοπούλου, τὴν ἀνικανότητα τοῦ ἱερέως Παπατωνίου, ὅστις δυσκολεύεται εἰς τὴν χρῆσιν τῆς ἑλληνικῆς, καὶ τὴν ἀκηδῖαν τῶν ἐντοπίων μὸλις 13 παιδία ἐφοίτησαν εἰς τὸ σχολεῖον ἀτάκτως, ὑπὲρ τὰ 20 δ' ὡς μοι εἶπον πλανῶνται ἔξω. Ἀτυχῶς καὶ ὁ ἀντικαταστήσας τὸν ἐκ φόβου καταλιπόντα τὴν θέσιν τον Μαντζόπουλον ἀπόφοιτος τοῦ γυμνασίου Λαμίας¹ δὲν ἐδείχθη ὑπέρτερος τοῦ |προκατόχου του εἰ καὶ εἶχεν ἐκλίπει ὁ φόβος. Εἶναι ἀνάγκη νὰ διορίσωμεν καὶ ἐνταῦθα διδασκάλισσαν πρὸς ἐρυντέραν διάδοσιν τῆς ἡμετέρας γλώσσης ἢν μὸλις δέκα ἄνθρωποι ἐννοοῦσιν.

Δ'. ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΠΟΛΩΝΗΣ

Ἀπὸ χωρία ἔχει νῦν ἐν τῷ Καζῆ Θεσσαλονίκης ἡ Ἐπισκοπὴ Πολωνῆς, τὸ Τοψὶν καὶ τὰς Λεόκας ἡ Ἄνω Καβακλή. Ἀμφότερα εἶναι τσιφλίκια, γλωσσῶσαν δ' ἔχουσιν ἐν χρῆσει τὴν σλαβομακεδονικὴν. Ἀπσικιωτῆσαν τὸ Τοψὶν ἐπαγγῆθε πέρυσιν εἰς τὰ πάτρια.

Τ ο ψ ἰ ν

19 Μαΐου 1906

Κτῆμα τοῦ Σαοὺλ Μοδιάνου μετὰ οἰκιῶν 34 καὶ ψυχῶν 178 ἑλληροφρονοσῶν νῦν. Ἐκτὸς τούτων ἔχει καὶ 12 τουρκαθιγγανικὰς οἰκίας ἐκ ψυχῶν 64. Τὸ χωρίον τοῦτο εὐρίσκειται ἐν κτηνώδει καταστάσει. Τὸ φρόνημα αὐτοῦ χαλαρώτατον. Τὴν ἑλληνικὴν φελλίζουσι 4-5² ἄνθρωποι. Τὸ διδακτῆριον μικρὸν

1. Στὸ ἀντ. ἡ φράσις εἶναι ἀπόφοιτος ὑποδιδασκαλείου τῆς ἐλευθέρας πατριδος.

2. Στὸ ἀντ. 8-10.

κελλίον ἰσόγειον ἐν τῷ νόρθηκι τῆς ἐκκλησίας, ἐν ᾧ εὗρον ὀκλαδὸν καθήμενος 7 μαθητὰς μόνον ἐκ τῶν 27 ἐγγραφέντων, κατὰ τὴν σημείωσιν τοῦ διδασκάλου. Ἐφοίτησαν ἐπὶ τινα χρόνον καὶ 2 κοράσια. Ὁ διδάσκαλος Στ. Παπακωνσταντίνου ἐκ Σελίου φιλότιμος μὲν ἀλλ' ὄλως ἀνίκανος καὶ φοροδεΐς. Ὁ τυχодиω- κτικός Κορῆς ἱερεὺς Μανασσῆς, ἀγνοῶν τὴν ἐγχώριον γλῶσσιν, διαρκῶς δὲ ὀρακοποτῶν καὶ ἐρίζων μετὰ τῆς θυγατρὸς του καὶ τῶν ἐντοπίων ἀποβαίνει ἐπι- ζημιώτατος. Δι' ἃ ἀνάγκη τάχιστα ν' ἀντικατασταθῇ. Διοριστέα καὶ ἐνταῦθα νηπιαγωγός.

Λ ε ὕ κ ε ς ἤ Ἄ ν ω Κ α β α κ λ ι

19 Μαΐου 1906

Κτῆμα τουρκικὸν ἔχον οἰκίας 16, ψυχὰς δὲ 76 (ὧν 40 ἄρρερες + 36 θήλειες) ἑλληνοφρονούσας.

Τὸ χωρίον ἐνοικιασθὲν δι' ἑπταετίαν ὑπὸ τοῦ Σαοῦλ ἠρόθμει πρὸ τιῶν ἐτῶν τριπλασίους κατοίκους. Τὸ σχολεῖον αὐτοῦ εἶναι κελλίον ἰσόγειον ἄνευ θρανίων, ἐν ᾧ διδάσκει 16 μαθητὰς ὁ φιλότιμος ὑποδιδασκαλιστὴς Παναγιώτης Ἀβραμίδης. Ὁ ἱερεὺς Θεόδουλος ἱερομόναχος ἐκ Ρουμλουκίου φαίνεται δρα- στήριος, γινώσκει δὲ καὶ τὸ ἐπιχώριον σλανομακεδονικὸν ἰδίωμα, διὸ δύναται νὰ τοποθετηθῇ ἐν ἐπικαιροτέρῳ θέσει, οἷον ἐν Τοφίν. Οἱ παραμείναντες κάτοικοι τοῦ χωρίου ἐννοοῦσι πάντες τὴν ἑλληνικὴν. Ἡ ἐκκλησία ἐκτίσθη τῷ 1817.

Ε'. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΑΣΣΑΝΔΡΕΙΑΣ

Τρία εἶναι τὰ ἐν τῷ κατὰ Θεσσαλονίκης χωρίῳ τῆς Μητροπόλεως Κασσαν- δρείας, τὰ Βασιλικά, Ζουμπάτες καὶ Σέδες, ἃ ἐπεσκέφθη πολλάκις ὁ ἐπιθεω- ρητὴς κ. Παπαζαχαρίου μετὰ τῶν ἄλλων χωρίων τῆς Χαλκιδικῆς ὑποβαλὼν τὴν | περὶ τούτων ἔκθεσιν. Ἐξ αὐτῶν τὰ Βασιλικά, κωμόπολις ὥραία καὶ φι- λοπόροδος καὶ οἱ Ζουμπάτες εἶναι κεφαλοχώρια ἑλληνικώτατα ὡς γνωστὸν καὶ ἑλληνόφωνα, αἱ δὲ Σέδες εἶναι κτῆμα τουρκικόν, ἐν ᾧ πρὸς τῇ ἑλληνικῇ ἀκούεται καὶ ἡ σλανομακεδονικὴ. Ἐπισκεφθέντες καὶ ἡμεῖς τοὺς Ζουμπάτες καὶ Σέδες σημειούμεθα τάδε.

Ζ ο υ μ π ᾶ τ ε ς

20 Μαΐου 1906

Κεφαλοχώριον μετ' οἰκιῶν 210 καὶ κατοίκων 1.260 κατὰ τὴν τελευταίαν τουρκικὴν) στατιστικὴν. Μαθηταὶ 144, διδάσκ(αλοι) 3.

Τὸ χωρίον τοῦτο ἔχει διδασκῆριον εὐρύχωρον καὶ εὐάερον διηρημένον εἰς δύο μέρη. Λειτουργεῖ ἐνταῦθα πεντάτακτος δημοτικὴ σχολὴ μικτὴ ἐξ 97 μα- θητῶν (ὧν 30 κοράσια), διδασκομένων ὑπὸ τοῦ καλοῦ διδασκαλιστοῦ Ἀθαν. Ρήγα καὶ μῦς βοηθοῦ ἀποθανούσης, καὶ νηπιαγωγεῖον μετὰ 47 νηπίων (ὧν 25 κοράσια) ὑπὸ τὴν πρωτόπειρον μὲν ἀλλὰ φιλόπονον νηπιαγωγὸν Αἰκ. Φραγ-

σχετικό αριθμό στον πίνακα. Για δύο χωριά, τὸ Γιαλατζίκ (σήμερα Νέα Χαλκιδώνα) καὶ τὸ Κουφάλοβο (Κουφάλια), πού κατοικοῦνταν τότε ἀποκλειστικά ἀπὸ βουλγαρίζοντες σλαβόφωνους καὶ τὰ ὁποῖα δὲν μνημονεύει καθόλου στὴν ἔκθεσή του ὁ Σάρρος, δανειζόμαστε τοὺς σχετικούς ἀριθμούς ἀπὸ τὸ σύγχρονο σχεδὸν βιβλίο τοῦ D. M. Brancoff¹ (ψευδώνυμο τοῦ D. Misen, πρώην γενικοῦ γραμματέα τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας), πού θεωρεῖται ἀπὸ τὰ καλύτερα στὸ εἶδος του. Ἄπο ἄλλες ἐπίσης πηγές δανειζόμαστε στοιχεῖα² καὶ γιὰ τὴν κομὸπολη Βασιλικά, πού καὶ αὐτὴ παραλείπεται στὴν ἔκθεσή τοῦ Σάρρου.

Δ. ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΑ

Στηριζόμενοι στὰ παραπάνω στοιχεῖα μπορούμε νὰ προχωρήσουμε στὶς ἐξῆς παρατηρήσεις καὶ συμπεράσματα:

α) Σύμφωνα μὲ τὴν ἔκθεση τοῦ Σάρρου τὸ 1906 στὸν καζά Θεσσαλονίκης (ἐκτός ἀπὸ τὴν πόλη) κατοικοῦσαν 35.672 χριστιανοί, ἀπὸ τοὺς ὁποίους 31.827 (ποσοστὸ 89,22 %) ἦταν Ἕλληνες καὶ ἑλληνόφωνες σλαβόφωνοι «πατριαρχικοί», ἐνῶ μόνον 3.845 (ποσοστὸ 10,78 %) ἦταν σλαβόφωνοι «ἐξαρχικοί» βουλγαρίζοντες. Γιὰ τὴν ἴδια περιοχὴ ὁ Brancoff μᾶς δίνει στὸ βιβλίο του τοὺς ἐξῆς ἀριθμούς: σύνολο χριστιανῶν κατοίκων 42.385, ἀπὸ τοὺς ὁποίους 32.981 (ποσοστὸ 77,81 %) Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι «πατριαρχικοί» καὶ 9.404 (ποσοστὸ 22,19 %) Βούλγαροι «ἐξαρχικοί»³. Βλέπουμε λοιπὸν ὅτι οἱ ἀριθμοὶ τοῦ Brancoff, πού στηρίζονται στὴ στατιστικὴ τοῦ 1902 τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας, δίνουν στὸν καζά Θεσσαλονίκης μεγαλύτερο πληθυσμὸ ἀπὸ ἐκεῖνον πού εἶχε στὴν πραγματικότητα. Προσωπικά θεωροῦμε τὰ στοιχεῖα τῆς ἐκθέσεως Σάρρου πιὸ ἀκριβῆ, γιατί βασίζονται στὴν τουρκικὴ στατιστικὴ τοῦ 1905 τοῦ Χιλμὴ πασᾶ. Ὡς πρὸς τὸ αὐξημένο ποσοστὸ τῶν «ἐξαρχικῶν» πού μᾶς δίνει ὁ Brancoff (22,19 % ἔναντι 10,78 % τοῦ Σάρρου), φαίνεται πὼς δὲν ἔχει ἄδικο γιὰ τὸ 1902, ἂν κρίνουμε ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι καὶ ὁ Σάρρος μνημονεύει πρόσφατη (1905) ἐπιστροφή ἀρκετῶν σλαβόφωνων χωριῶν στὸ Πατριαρχεῖο ἀπὸ τὸ Σχίσμα, στὸ ὁποῖο εἶχαν προσχωρήσει κατὰ τὸ παρελθὸν (βλ. π.χ. περιπτώσεις χωριῶν Κιρτζιλάρ, Καγιαλί, Ζορμπᾶ, Τσοχαλάρ, Σαρίτσι, Τοψίν).

β) Ἄπο τὸν ἑλληνικὸ καὶ ἑλληνόφωνα πληθυσμὸ τοῦ καζᾶ οἱ σλαβόφωνοι ἦταν 10.138, δηλαδὴ ποσοστὸ 31,54 %, ἐνῶ οἱ ἑλληνόφωνοι 21.689

1. Βλ. D. M. Brancoff, *La Macédoine et sa population chrétienne*, Paris 1905, σ. 218-219.

2. Βλ. Παπαδοπούλου, Ἐκπαιδευτικὴ καὶ κοινωνικὴ δραστηριότητα, σ. 129, 223.

3. Βλ. Brancoff, *La Macédoine*, σ. 218-221.

(ποσοστὸ 68,46 %). Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς σλαβοφώνους σημαντικὸς ἀριθμὸς γνώριζε καλὰ καὶ τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ μποροῦσε νὰ χαρακτηριστῆ ὡς δίγλωσσος (βλ. ὅσα γράφονται στὴν ἔκθεση τοῦ Σάρρου γιὰ τὰ χωριά Ἀσβεστοχώρι, Ἀειβάτι, Χαρμάνκιοι, Βαλμάδα, Γιουντζίδα, Σέδες).

γ) Ἀπὸ τοὺς 4.243 συνολικὰ μαθητὲς τῶν ἑλληνικῶν σχολείων 1.604 (ποσοστὸ 37,17%) ἦταν σλαβόφωνοι ἢ δίγλωσσοι καὶ 2.639 (ποσοστὸ 62,83%) ἑλληνόφωνοι. Οἱ σλαβόφωνοι μαθητὲς ἀντιπροσώπευαν τὸ 15,83% τοῦ σλαβόφωνου ἢ δίγλωσσου ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τοῦ καζᾶ, ἐνῶ οἱ ἑλληνόφωνοι μόνον τὸ 12,36% τοῦ ἀντίστοιχου πληθυσμοῦ. Αὐτὸ δείχνει καθαρὰ ὅτι εἶχε δοθῆ μεγαλύτερη φροντίδα γιὰ τὴν ἐκπαίδευση στὰ σλαβόφωνα χωριά τοῦ καζᾶ, πράγμα πὺ μπορεῖ ἐξ ἄλλου νὰ τὸ συμπεράνη κανεῖς καὶ ἀπὸ ὅσα ἀναφέρει ὁ Σάρρος στὸν ἐπίλογο τῆς ἐκθέσεώς του.

δ) Ἡ ἀναλογία τῶν μαθητῶν (4.243 μαθητὲς) πρὸς τὸ σύνολο τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς ὑπαίθρου τοῦ καζᾶ Θεσσαλονίκης (31.827 κάτοικοι) εἶναι 13,10%, ποσοστὸ, κατὰ τὴ γνώμη μας, ἱκανοποιητικὸ γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη¹, ἐνῶ ἡ ἀναλογία τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ πρὸς τοὺς μαθητὲς εἶναι 1 μὲ 54, πράγμα πὺ δείχνει μιὰ κατάσταση ὄχι καὶ τόσο καλὴ σὲ σύγκριση μὲ ἄλλες περιοχὲς τῆς Μακεδονίας².

Πανεπιστήμιον Ἰωαννίνων

Σ. Ι. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

1. Βλ. καὶ Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 233.

2. Πρβλ. καὶ Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 243-244.

RÉSUMÉ

Stephanos J. Papadopoulos, L'état de l'instruction en 1906 dans la campagne du kazas de Thessalonique (un rapport inédit de Démétrius M. Sarros).

Après une brève introduction l'auteur publie un long et inédit rapport du philologue, folkloriste et historien Démétrius M. Sarros, originaire d'Épire, qui en 1906 a fait une tournée dans la campagne du kazas de Thessalonique, en tant qu'inspecteur général des écoles grecques de la Macédoine. Sarros, à son rapport, fournit des renseignements détaillés et importants tant pour les écoles, que pour l'état économique, financier et social des habitants de la région parcourue. L'auteur, après avoir commenté le rapport publié, réunit à un tableau représentatif tous les renseignements qu'ils y sont sur les habitants, les écoles, les élèves, les instituteurs etc; d'ailleurs, en se basant sur les données du rapport, il fait des observations et aboutit à quelques conclusions.